

Fundacja na rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa

Przedsiębiorczość na wsi

- współczesne wyzwania i koncepcja rozwoju

Publikacja pokonferencyjna

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Projekt finansowany ze środków pochodzących z Funduszy Counterpart Funds (CPF) Sektorowych Agrolinia (PL9005)

Praca zbiorowa zespołu autorów:

prof. dr hab. Jerzy Bański

dr inż. Paweł Chmieliński

dr Konrad Czapiewski

mgr Marcin Mazur

mgr inż. Monika Szymańska

prof. dr hab. Jerzy Wilkin

Wydawca:

*Fundacja na rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa*

Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa

ul. Gombrowicza 19

01-682 Warszawa

e-mail: fdpa@fdpa.org.pl

telefon +48 22 864 03 90

faks +48 22 864 03 61

www.fdpa.org.pl

Prawa autorskie i majątkowe należą do:

Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa

tel.: +48 22 623 10 00; fax. +48 22 623 27 50, +48 22 623 27 51

www.minrol.gov.pl/kancelaria@minrol.gov.pl

Copyright © Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Spis Treści

Przedsiębiorczość na wsi	1
1. Informacja o projekcie „Koncepcja rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”	3
2. Rola przedsiębiorczości w rozwoju obszarów wiejskich	6
3. Koncepcja systemowego wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich – synteza	10
4. Wnioski i rekomendacje z konferencji makroregionalnych oraz opinie z konsultacji na poziomie krajowym	13
5. Opinie kluczowych resortów	23
6. Wybrane głosy z dyskusji	30
7. Podsumowanie	39

Przedsiębiorczość na wsi

Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, jej efektywne funkcjonowanie i dalszy rozwój, wymaga z jednej strony empatycznego, a zarazem interdyscyplinarnego, konstruktywnego i racjonalnego podejścia do tego zagadnienia, od całego środowiska zaangażowanego w rozwój obszarów wiejskich, a z drugiej strony stworzenia dokumentu strategiczno-programowego, uwzględniającego rolę, jaką przedsiębiorczość pełni w wielofunkcyjnym i zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi dostrzegając specyfikę funkcjonowania przedsiębiorczości w warunkach wiejskich, a także niekwestionowaną i uzasadnioną potrzebę wspierania jej rozwoju, wynikającą, zarówno z badań, jak i z potrzeb mieszkańców wsi oraz głosów pochodzących z różnych środowisk wiejskich, podjęło się działania zmierzającego w kierunku opracowania dokumentu o charakterze długookresowej horyzontalnej „Koncepcji systemowego wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”.

Realizacja *Koncepcji* jest jednak możliwa tylko przy współpracy oraz zaangażowaniu, zarówno kluczowych resortów dla tego zagadnienia, jak i samorządów lokalnych oraz partnerów społecznych. Istotnym też będzie uzyskanie rekomendacji Rady Ministrów dla powyższej inicjatywy. Liczę, że uda się znaleźć konsensus dla tej sprawy.

Rolnicy udowodnili bowiem, że potrafią w pełni wykorzystać środki na rozwój przedsiębiorczości. Rozwój pozarolniczej działalności wspierany był z programów SAPARD, Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich w latach 2004-2006” oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, m.in. poprzez realizację następujących działań: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” i „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. W ramach powyższych działań zawarto ok. 31,5 tys. umów na łączną kwotę 4,3 mld zł. Liczby te świadczą o ogromnym zainteresowaniu wśród mieszkańców obszarów wiejskich wsparciem na rozwój działalności pozarolniczej.

W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 dla Polski przewidziano wsparcie w kwocie 13,5 mld euro, w tym ponad 1 mld euro na działania bezpośrednio wpływające na rozwój przedsiębiorczości. Ponad 90% przedsiębiorców korzystających dotych-

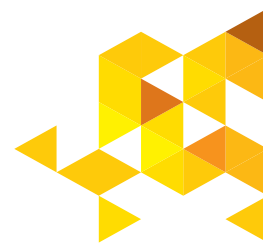
czas ze wsparcia zewnętrznego, ze środków unijnych ocenia bardzo korzystnie wpływ tych funduszy na rozwój swojego przedsiębiorstwa. Zatem pomimo zgłaszanych i zidentyfikowanych problemów z różnorodnymi trudnościami w aplikowaniu o wsparcie z funduszy europejskich, przedsiębiorcy w ostatecznej ocenie dostrzegają niewątpliwe zalety otrzymanego wsparcia.

Mieszkańcy wsi projektują swoje inicjatywy gospodarcze na bazie posiadanego potencjału, najczęściej opierając je na produkcji rolniczej lub posiadanej infrastrukturze oraz kapitale ludzkim, kierując się jednocześnie zapotrzebowaniem rynku. Tym samym powstają i dobrze prosperują małe zakłady przetwórcze bazujące na wysokiej jakości produkcie lokalnym, jednocześnie pozwalające rolnikom uzyskać wartość dodaną do prowadzonej podstawowej działalności. Coraz bardziej rozwijają się usługi na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich, w tym usługi opiekuńcze, usługi dla rolnictwa. Świadczy to jednocześnie o wzroście atrakcyjności życia i pracy na wsi. Obok tradycyjnego przetwórstwa rolno-spożywczego prowadzonego na małą skalę w gospodarstwach rolnych, dobrym przykładem jest również agroturystyka, wykorzystująca zarówno walory krajobrazowe polskiej wsi, jak i możliwości lokalowe wiejskich gospodarstw domowych.

Tworzenie warunków i perspektyw dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest coraz częściej dostrzegane przez samorządy lokalne, upatrujące w niej jednocześnie szansę dla rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, na którym działają. Dotychczasowe inwestycje samorządowe obejmowały przede wszystkim inwestycje w infrastrukturę techniczną, kapitał społeczny i kapitał ludzki, które stanowią podstawę do dalszych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. W poprzedniej perspektywie finansowej UE powstało wiele rozwiązań o charakterze komunikacyjnym, logistycznym, społecznym. Powstało wiele kilometrów nowych dróg, chodników na wsiach i ścieżek rowerowych, sieci wodociągowych, telekomunikacyjnych, gazowych, przygotowano wiele obszarów pod przyszłe inwestycje gospodarcze. Powstało wiele nowych podmiotów – organizacji społecznych, które wspierają i ukierunkowują te przeobrażenia. W dużej mierze tempo powstawania małych i średnich firm na terenach wiejskich będzie zależało od szczegółowych rozwiązań wpisanych do programów operacyjnych regionów, w tym wykorzystania środków z polityki spójności dedykowanych na rozwój obszarów wiejskich. Tylko w tej szufladzie jest 5 mld euro na obszary wiejskie.

Dziękuję ekspertom, przedsiębiorcom, Marszałkom Województw, dyrektorom jednostek doradztwa rolniczego, szefom instytucji otoczenia biznesu, samorządowcom różnych szczebli, liderom wiejskim, w tym przedstawicielom LGD, którzy zaangażowali się w projekt.

Tadeusz Nalewajk
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Informacja o projekcie „Koncepcja rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”

Polityka rozwoju wsi i rolnictwa, która koncentruje się na wielofunkcyjnym i zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich dużą wagę przywiązuje do rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

W jaki sposób wspierać rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, aby powstawały nowe przedsiębiorstwa, a istniejące firmy podnosiły swoją konkurencyjność i tworzyły nowe miejsca pracy?

Takiej wiedzy miał dostarczyć projekt, zrealizowany w 2014 roku na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi przez ekspertów ds. rozwoju obszarów wiejskich i przedsiębiorczości, ekonomistów i socjologów, m.in. z Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA) oraz Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN (IGiPZ PAN).

W ramach projektu przeprowadzono ogólnopolskie badanie wśród przedsiębiorstw z sektora MSP, działających na obszarach wiejskich oraz instytucji otoczenia biznesu. Zastosowano różnorodne formy badawcze: badania kwestionariuszowe PAPI, wywiady pogłębione, warsztaty tematyczne oraz prezentacje i konsultacje (lokalne i krajowe). W badaniach skupiono się na 5 podstawowych obszarach problemowych, tj.: otoczeniu instytucjonalnym, otoczeniu regulacyjnym, wsparciu finansowym, konkurencyjności przedsiębiorstw oraz ich współpracy.

Wnioski z badań oraz wiedza zgromadzona w projekcie pozwoliły na opracowanie dogłębnej diagnozy przedsiębiorczości wiejskiej, a w jej następstwie stworzenie „Koncepcji systemowego wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”.

W toku przygotowań do realizacji nowej perspektywy finansowej (2014-2020) Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi zdecydowało, iż zasadnym jest, aby powyższa *Koncepcja* została upowszechniona, a także skonsultowana, zweryfikowana i uzupełniona, zarówno na szczeblu regionalnym, jak również centralnym.

Konsultacje przyjęły formę 6 konferencji makroregionalnych zorganizowanych przez Fundację na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa w okresie od stycznia do końca lutego 2015 r. pod nazwą „Przedsiębiorczość na wsi – współczesne wyzwania i koncepcja rozwoju”, które odbyły się w Lublinie, Poznaniu, Krakowie, Toruniu, Radomiu i Wrocławiu.

Organizacja 6 konferencji w tak krótkim czasie była możliwa dzięki zaangażowaniu i pomocy instytucji partnerskich: Agencji Rozwoju Lokalnego sp. z o.o. w Lublinie, Oddziałów Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie: w Poznaniu, Krakowie i Radomiu, Kujawsko-Pomorskiego Funduszu Pożyczkowego sp. z o.o. w Toruniu, Urzędu Wojewódzkiego w Opolu i Urzędu Marszałkowskiego we Wrocławiu. W każdej konferencji uczestniczyli przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wydarzenia były organizowane przy życzliwym wsparciu Urzędów Marszałkowskich i Urzędów Wojewódzkich wielu województw, które pokazały tym samym troskę o sprawy polskiej wsi i jej mieszkańców.

W konsultacjach regionalnych uczestniczyło ponad 900 osób. Wśród zaproszonych gości znaleźli się przedstawiciele organizacji społecznych i gospodarczych, instytucji upowszechniających informacje o pomocy Unii Europejskiej w Polsce, przedsiębiorców, uczelni wyższych, przedstawicieli samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, zaangażowanych we wspieranie przedsiębiorczości i tworzenie właściwych warunków dla jej rozwoju na obszarach wiejskich, pracownicy ośrodków doradztwa rolniczego i inni.

Konferencje były okazją do zaprezentowania opracowanej „Koncepcji systemowego wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”, ale przede wszystkim próbą znalezienia odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy cele wskazane w *Koncepcji* służą rozwojowi przedsiębiorczości i rozwojowi obszarów wiejskich oraz w jakim zakresie? Które z założeń mogą przynieść najlepsze efekty społeczno-gospodarcze?
2. W jakim stopniu Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) i inne programy europejskie na lata 2014-2020 wpłyną na realizację celów koncepcji rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej?
3. O jakie elementy należy uzupełnić sformułowane wcześniej cele oraz czy jest możliwe ich wdrożenie?
4. Czy dodatkowe wsparcie finansowe/działania zewnętrzne powinno w sposób szczególny być przeznaczone dla rozpoczynających działalność, czy na rozwój firm już istniejących od kilku lat?
5. Czy istnieje realna szansa wzmocnienia oddolnej współpracy pomiędzy przedsiębiorcami i w jakich sferach powinna ona być głównie rozwijana?

Dlatego znaczącą część konferencji poświęcono na dyskusję, skupioną wokół powyższych pytań, zarówno w formie debaty plenarnej, jak również dyskusji panelowej z udziałem ekspertów reprezentujących przedsiębiorców, przedstawicieli ich organizacji, instytucji wspierających przedsiębiorców (Urzędów Pracy, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Urzędów Marszałkowskich), Instytucji Otoczenia Biznesu (funduszy pożyczkowych, Lokalnych Grup Działania, Ośrodków Doradztwa Rolniczego, Specjalnych Stref Ekonomicznych), a także przedstawicieli uczelni wyższych i instytutów naukowych.

Urzędy Marszałkowskie wszystkich województw zapewniły udział przedstawicieli departamentów odpowiedzialnych za rozwój regionalny lub rozwój obszarów wiejskich, którzy zapoznali uczestników konferencji z założeniami i konkretnymi działaniami, zaplanowanymi na obecną perspektywę w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014-2020 w zakresie wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

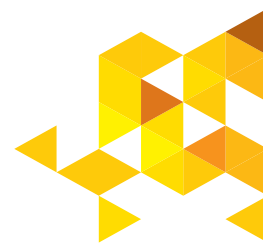
Konferencje były też okazją do prezentacji założeń Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w zakresie działań, które bezpośrednio i pośrednio mają finansować rozwój wiejskiej przedsiębiorczości.

Równolegle prowadzone były konsultacje *Koncepcji* na szczeblu centralnym. Fundacja zwróciła się z prośbą o zaopiniowanie jej przez Kancelarię Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, kluczowe w tej kwestii resorty tj.: Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Prośba o konsultację dokumentu została również skierowana do ok. 50 instytucji bezpośrednio lub pośrednio związanych z problematyką przedsiębiorczości na wsi: uczelni wyższych, instytutów badawczych, szkół i placówek rolniczych, doradztwa rolniczego, związków i organizacji społeczno-zawodowych, organizacji przedsiębiorców i pracodawców, ogólnopolskich organizacji pozarządowych.

Podsumowanie konsultacji nastąpiło w formie ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej 11 marca 2015 r. w Pałacu Prezydenckim, gdzie dyskusja koncentrowała się wokół następujących pytań:

1. Czy wdrożenie rekomendacji i realizacja celów zawartych w *Koncepcji* pomoże zaktywizować gospodarczo mieszkańców wsi i zdynamizować rozwój obszarów wiejskich?
2. Na ile realne jest wdrożenie założeń i rekomendacji *Koncepcji*?
3. Jak zwiększyć atrakcyjność obszarów wiejskich z punktu widzenia inwestorów i przedsiębiorców?

Niniejsza publikacja, stanowiąca próbę podsumowania projektu, oprócz krótkiej syntezy *Koncepcji* zawiera obszernie wnioski i rekomendacje z konsultacji regionalnych i krajowych, a także opinie i stanowiska wyrażone przez kluczowe ministerstwa.

Rola przedsiębiorczości

w rozwoju obszarów wiejskich

Czym jest przedsiębiorczość? To pojęcie występuje zazwyczaj w triadzie: przedsiębiorczość, przedsiębiorca i przedsiębiorstwo. Pojęcia te łączy źródłosłów: „przedsiębrać”, którego synonimem jest z kolei „podejmować”. **Przedsiębiorczość** jest postawą, działaniem, „podejmowaniem działań”, „podejmowaniem ryzyka”; formą aktywności i szczególnym zjawiskiem ekonomicznym. Człowiek, który wykazuje ducha i wolę przedsiębiorczości może stać się przedsiębiorcą. **Przedsiębiorca**, to najważniejsza postać w gospodarce. To on gromadzi i organizuje czynniki produkcji w celu wytwarzania dóbr i usług. Ponosi też ryzyko i odpowiedzialność za wykorzystanie owych czynników. Od przedsiębiorcy i wykazywanej przez niego przedsiębiorczości zależy dynamika gospodarcza, możliwość podniesienia dochodów i poprawy poziomu życia członków społeczeństwa.

Przedsiębiorstwa, to kategoria mająca w rzeczywistości różną postać organizacyjną i wielkość: od jednoosobowych firm do wielkich korporacji zatrudniających kilkaset tysięcy osób i działających w dziesiątkach krajów. Nadal jednak **najczęściej spotykana na świecie forma przedsiębiorstwa (firmy), to jednoosobowy podmiot gospodarczy, dający jego właścicielowi zatrudnienie (samozatrudnienie) i źródło dochodów**. Tak jest zarówno w krajach wysoko- jak i słabo rozwiniętych. Nawet w Stanach Zjednoczonych, kraju z którego pochodzi większość wielkich korporacji międzynarodowych i gdzie wskaźniki koncentracji produkcji i zatrudnienia w dużych firmach są wysokie, prawie 80% przedsiębiorców zatrudnia tylko siebie. W Polsce udział takich firm wynosi ok 70% ogółu przedsiębiorstw.

Przedsiębiorczość jest przejawem wolności, dynamizmu i kreatywności człowieka. Cechą dobrze urządzonego państwa, społeczeństwa i gospodarki jest między innymi to, że stwarzane są warunki dla jak największej możliwości decydowania o rozwoju i dobrobycie jednostki, przez nią samą. Jest to fundament zasady subsydiarności (pomocniczości), na której budowany jest ład instytucjonalny w Unii Europejskiej, a także w Polsce (zasada ta jest uwzględniona w Konstytucji RP). Przedsiębiorczość rozwija się jednak w przestrzeni publicznej i może być publicznie wspierana. Dlatego też w strategii rozwoju wiejskiej przedsiębiorczości, przedstawianej w naszej *Koncepcji*, dużą wagę przypisujemy do budowy środowiska instytucjonalnego (systemu powiązanych ze sobą instytucji) wspierającego biznes i regulującego jego działalność. To środowisko

instytucjonalne jest kształtowane zarówno przez państwo, jak i przez samych zainteresowanych. W tworzeniu korzystnego dla przedsiębiorców środowiska instytucjonalnego, nie należy tylko „ogładać się na państwo”, ale też wykorzystać możliwości w tym zakresie, jakie daje współpraca i działania zbiorowe, inicjowane i realizowane przez przedsiębiorców.

Podmioty aktywne, to zbiorowość ok. 2 mln przedsiębiorstw, w tym 1,2 mln jednostek będących głównym źródłem zatrudnienia i dochodu dla ich właścicieli. Pozostałe to jednostki pomocnicze, będące źródłem uzupełniających dochodów do tych pochodzących z pracy najemnej. Najwięcej miejsc pracy, spośród różnych kategorii przedsiębiorstw, oferują w Polsce mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 10 pracowników. Najliczniejsze są jednak firmy będące formą samozatrudnienia (bez pracowników najemnych). Z kolei, przedsiębiorstwa średnie, duże i filie przedsiębiorstw zagranicznych są największym dostarczycielem miejsc pracy najemnej.

W odniesieniu do obszarów wiejskich, największe możliwości rozwoju i absorpcji zatrudnienia mają mikroprzedsiębiorstwa, a także firmy będące formą samozatrudnienia (bez pracowników najemnych). Największe nasycenie firmami (w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców) występuje na obszarach wiejskich znajdujących się w pobliżu dużych miast; jest ono także znacznie większe w zachodniej części kraju niż w regionach położonych na wschodzie kraju.

Obszary wiejskie zajmujące w Polsce 93% terytorium kraju i będące miejscem zamieszkania prawie 40% Polaków, to część kraju stanowiąca szczególne wyzwanie dla rozwoju przedsiębiorczości. Wynika to zarówno z zakresu potrzeb w tej dziedzinie, jak i trudności w ich realizacji.

Najprostsza klasyfikacja przedsiębiorczości na obszarach wiejskich może obejmować dwie dziedziny: tzw. przedsiębiorczości rolniczej i przedsiębiorczości pozarolniczej. **Gospodarstwa rolne, zwłaszcza te nowoczesne, nakierowane na produkcję rynkową, spełniają na ogół kryteria stawiane przedsiębiorstwom (firmom).** Czy zbiorowość ok. 1,4 miliona gospodarstw w Polsce, o obszarze przynajmniej 1 ha, można uznać za przedsiębiorstwa? Formalnie, nie mają one takiego statusu, realnie: trudno byłoby przypisać ten status większości z nich. Liczba podmiotów (gospodarstw) produkujących na rynek i dających możliwości pełnego zatrudnienia ich kierownikom, i częściowego zatrudnienia członkom rodzin, nie przekracza w polskim rolnictwie 200 tysięcy. Pozostałe gospodarstwa muszą być traktowane jako jednostki pomocnicze, uzupełniające dochody pochodzące ze źródeł pozarolniczych. Ponad 60% mieszkańców wsi w Polsce nie ma już żadnego związku z działalnością rolniczą.

Czym więc jest **przedsiębiorczość rolnicza**? Za taką można uznać formy działalności gospodarczej polegające, z jednej strony, na prowadzeniu komercyjnej firmy rolniczej (gospodarstwa rolnego), dającej możliwość pełnego zatrudnienia i głównego źródła dochodu jej kierownikowi (rolnikowi-farmerowi), a z drugiej strony, prowadzenia działalności gospodarczej, której podstawą są zasoby produkcyjne gospodarstwa, dającej możliwość pozyskania dochodów spoza rolnictwa (sektora produkcji rolnej). Ta druga forma traktowana jest na ogół jako zjawisko **dywer-**

syfikacji ekonomicznej gospodarstwa rolnego. Przejawia się ona np. w prowadzeniu działalności agroturystycznej, świadczeniu usług produkcyjnych przy pomocy sprzętu rolniczego i zabudowań gospodarczych, prostego przetwórstwa produktów rolnych i handlu przyzagrodowego itp. Tego typu działalność jest niewątpliwie przedsiębiorczością, bowiem daje zatrudnienie, pozwala efektywniej wykorzystać posiadane przez gospodarstwo zasoby i jest źródłem dochodów. W wielu przypadkach dywersyfikacja ekonomiczna gospodarstwa rolnego pozwala na jego przetrwanie, bowiem bez tych dodatkowych dochodów byłoby to niemożliwe.

Za szczególną formę przedsiębiorczości polskich rolników należy uznać **zjawisko wielozawodowości**, mające długą historię. Polega ono, najkrócej ujmując, na podejmowaniu działalności pozarolniczej, w tym pracy najemnej, przez członków gospodarstwa rolnego. Wielozawodowość zapobiega wyludnianiu się znacznej części obszarów wiejskich i pozwala na podtrzymanie działalności rolniczej w małych gospodarstwach.

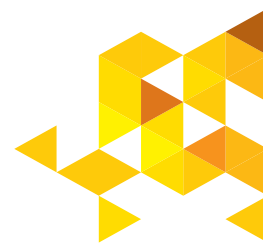
Na obszarach wiejskich występuje wyższa stopa bezrobocia rejestrowanego, niż średnia w kraju. Ponadto w gospodarstwach rolnych mamy ciągle utrzymujące się zjawisko tzw. zbędnego zatrudnienia (bezrobocia ukrytego). W sumie, jest to wielki potencjał ludzki pozostający do zagospodarowania przez różne formy przedsiębiorczości pozarolniczej. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest, z wielu względów, procesem trudniejszym niż na obszarach zurbanizowanych. Wynika to z czynników lokalizacyjnych, rozproszenia, małej skali działalności, słabości (płytkości) rynków lokalnych, poziomu rozwoju infrastruktury, poziomu wykształcenia mieszkańców wsi i wielu innych. Upowszechnienie przedsiębiorczości na wsi jest najważniejszą receptą na poprawę sytuacji społeczno-ekonomicznej na tych obszarach, między innymi ze względu na zmniejszanie się znaczenia rolnictwa w wiejskiej ekonomii. Przedsiębiorczość, dająca miejsca pracy i nowe źródła dochodów, pozwala złagodzić najważniejszy problem ekonomiczny na wsi jakim jest bezrobocie (w tym bezrobocie ukryte) i ograniczyć w ten sposób zjawisko **wykluczenia społeczno-ekonomicznego**.

Publiczne wspieranie przedsiębiorczości powinno być w szczególny sposób nakierowane na obszary wiejskie odległe od dużych miast, gdzie nie działają siły dyfuzji aktywności ekonomicznej i dochodów generowanych przez ośrodki miejskie. Na tych obszarach zakładanie przedsiębiorstw i utrzymanie ich żywotności jest bardzo utrudnione. Znaczej uwagi i wsparcia wymagają obszary wiejskie, na których przed 1990 rokiem funkcjonowały licznie państwowe gospodarstwa rolne.

Funkcjonowanie przedsiębiorstw, nawet tych najmniejszych, jednoosobowych, położonych w różnych rejonach kraju, podlega oddziaływaniu czynników występujących w skali regionalnej, krajowej, unijnej i globalnej. Cechą współczesnych gospodarek jest „otwieranie się” na konkurencję międzynarodową. Dotyczy to także polskiej gospodarki, w tym tej części działającej na obszarach wiejskich. **Poszerzanie się „przestrzeni konkurencyjnej”** wpływa na komplikowanie się środowiska działalności biznesowej, ale stwarza też wiele możliwości, wynikających

zwłaszcza z poszerzania się rynków zbytu. Miejscem zbytu dla lokalnych czy regionalnych produktów mogą być obecnie bardzo odległe rynki. Różnorodność i wykorzystanie lokalnych przewag, może pełniej uwidocznić się i dać pożądane rezultaty w szerokiej, ponadnarodowej skali. Jednym z podstawowych warunków skorzystania z tych nowych możliwości jest **dostęp i umiejętność użycia środków teleinformatycznych**. Środki te służą nie tylko zdobywaniu potrzebnych informacji, ale pozwalają także zawierać transakcje biznesowe. Dodatkowym czynnikiem ułatwiającym funkcjonowanie przedsiębiorstw na obszarach wiejskich jest **upowszechnianie się e-administracji**. Na obszarach wiejskich w Polsce głównym problemem, związanym z technologiami teleinformatycznymi, przestaje być dostęp do szybkiego internetu (choć potrzeby w tym zakresie w niektórych częściach kraju są nadal znaczne), a jest nim wiedza z zakresu możliwości wykorzystania tych technologii w działalności biznesowej. Dodatkową barierą może być też nieznanostwo języków obcych.

W założeniach polityki UE na lata 2014-2020 (różnych rodzajów polityki, nie tylko WPR) przyjmuje się, że priorytetem będą działania wspierające **rozwój inteligentny** (oparty na wiedzy), innowacyjność, wzrost zatrudnienia (pełniejsze i efektywniejsze wykorzystanie zasobów pracy – kapitału ludzkiego), **zrównowazenie rozwoju** (*sustainability*) i **spójność społeczno-ekonomiczna**. Wzrost przedsiębiorczości na obszarach wiejskich może w pełni służyć realizacji tych priorytetów i warto je mieć na uwadze konstruując instytucjonalny system wspierania tej przedsiębiorczości.

Konceptcja systemowego wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich - synteza

Konceptcja systemowego wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich została opracowana w 2014 r. na zamówienie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi przez ekspertów ds. rozwoju obszarów wiejskich i przedsiębiorczości, przy udziale prawie 1000 uczestników projektu.

Na podstawie diagnozy sytuacji zastanej oraz analizy scenariuszowej przyszłych zmian skonstruowana została strategia działania, która ma przybliżyć przedsiębiorczość wiejską do pewnej wizji sytuacji idealnej. W wizji tej przedsiębiorczość wiejska realizuje niezwykle ważną misję zapewnienia wysokiej jakości życia mieszkańcom wsi i kreowania wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Nadrzędnym celem strategii działania prowadzącej do zrealizowania wizji przedsiębiorczości wiejskiej jest wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców wsi i różnorodności przedsiębiorstw. Cel ten można osiągnąć poprzez realizację czterech celów strategicznych.

Na każdy z nich składają się cele operacyjne, które można zrealizować poprzez odpowiednie kierunki działań. Poszczególnym kierunkom działań przypisane zostały właściwe rekomendacje skierowane do odpowiednich ministerstw, administracji samorządowej różnego szczebla, instytucji otoczenia biznesu i organizacji pozarządowych.

Cel 1. zakłada większe wykorzystanie lokalnych i regionalnych atutów w rozwoju polskiej wsi. Wykorzystanie lokalnej specyfiki przyrodniczej i społeczno-gospodarczej sprzyja wyższej efektywności i większej różnorodności przedsiębiorstw działających na obszarach wiejskich. Dlatego w polityce rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej należy zwrócić uwagę na promowanie i sprzyjanie rozwojowi przedsiębiorstw wykorzystujących w swojej działalności specyfiki lokalne. Cel 1. można zrealizować poprzez pięć celów operacyjnych:

- 1) Program wykorzystania lokalnych przewag,
- 2) Wspieranie lokalnej specjalizacji przez instytucje otoczenia biznesu,
- 3) Wspieranie nowych firm wykorzystujących lokalne przewagi,

- 4) Promocje lokalnych produktów i usług,
- 5) Wzmocnienie potencjału lokalnych instytucji finansowych.

Rekomenduje się wsparcie firm o cechach wynikających z położenia, jakości środowiska przyrodniczego i funkcji danego obszaru. Ponadto we wspieraniu rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej należy zwracać większą uwagę na mikroskalowy charakter większości firm, ich niewielki zasięg działalności i fakt częstego łączenia działalności rolniczej z pozarolniczą.

Cel 2. dotyczy zwiększenia efektywności działania systemu instytucji otoczenia biznesu oraz optymalizacji wykorzystania wsparcia finansowego na rzecz wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw wiejskich. Instytucje biznesu powinny jak najpełniej wykorzystywać swój potencjał i wzajemnie się uzupełniać. Należy także poprawić dostępność instytucji otoczenia biznesu na obszarach wiejskich.

Cel 2. można zrealizować poprzez trzy cele operacyjne:

- 1) Integracja instytucji otoczenia biznesu,
- 2) Promocja instytucji otoczenia biznesu skierowana do przedsiębiorców,
- 3) Podwyższanie jakości i efektywności usług instytucji otoczenia biznesu.

Rekomenduje się utworzenie „instytucji pierwszego kontaktu”, gdzie przedsiębiorca może uzyskać podstawowe informacje i kontakt do odpowiedniej instytucji specjalistycznej. Zwiększenie dostępności usług otoczenia biznesu i znajomość ich oferty jest kluczowym czynnikiem rozwoju najmniejszych przedsiębiorstw. Pozytywną rolę dla zwiększenia dostępności instytucji otoczenia biznesu może odegrać upowszechnienie e-usług, a dla zwiększenia świadomości potrzeby korzystania z ich usług – kampania promująca poszczególne instytucje i ich konkretną ofertę dla firm.

W celu 3. zakłada się, że stabilne i jednoznaczne przepisy są warunkiem koniecznym dla rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej. Dlatego zmiany w tym zakresie wydają się najpilniejsze.

Cel 3. można zrealizować poprzez cztery cele operacyjne:

- 1) System podatkowy przyjazny dla przedsiębiorców wiejskich,
- 2) Łatwiejsze procedury w zakresie pozyskiwania wsparcia finansowego przez przedsiębiorców wiejskich,
- 3) Usprawnienie procesu zakładania, prowadzenia i reglamentacji działalności gospodarczej,
- 4) Przejrzysty i prorozwojowy system regulacji towarzyszącej przedsiębiorczości wiejskiej.

Rekomenduje się likwidację wielu niepotrzebnych unormowań, a w przypadku innych uproszczenie i ograniczenie swobody interpretacji.

W przypadku niektórych przepisów rekomenduje się traktowanie mikroprzedsiębiorstw na odmiennych warunkach. W zakresie finansów, poza ogólnym obniżeniem obciążeń fiskalnych dla mikroprzedsiębiorstw, najbardziej pożądane jest uproszczenie formalności związanych z wnio-

skowaniem o wsparcie i jego rozliczaniem oraz odchodzenie od zasady refinansowania na rzecz prefinansowania przedsięwzięć realizowanych przez przedsiębiorstwa działające na niewielką skalę. Rekomenduje się ponadto zwiększenie dostępności gwarancji, poręczeń i kredytów dla przedsiębiorstw w przypadku udzielenia im wsparcia finansowego na zasadzie refinansowania. Wiele z procedur można znacząco uprościć poprzez e-administrację, która pomoże zaoszczędzić czas i nakłady finansowe zwłaszcza w przypadku mikroprzedsiębiorstw wiejskich.

W celu 4. wzrost konkurencyjności przedsiębiorczości wiejskiej traktowany jest jako warunek konieczny dla modernizacji i rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi. W dłuższym okresie tylko konkurencyjne przedsiębiorstwa będą mogły utrzymać się na rynku i przyczynić się do gospodarczego i społecznego rozwoju obszarów wiejskich. Bazowanie na niższych kosztach pracy nie jest już obecnie wystarczającą przewagą konkurencyjną. Poza samą modernizacją i dokapitalizowaniem firm, dla podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw działających na wsi niezbędne jest m.in. „skracanie dystansu” do korzyści aglomeracji poprzez wykorzystanie internetu. Dzięki temu możliwe jest niwelowanie bariery oddalenia przedsiębiorstw wiejskich od środków produkcji, czy od potencjalnych odbiorców produkowanych dóbr i usług. Internet umożliwi także wzrost kooperacji przedsiębiorstw, przełamując barierę ich mniejszego zaangażowania w realiach wiejskich. Przedsiębiorstwa działające na wsi powinny również w większym stopniu korzystać ze wzrostu poziomu kwalifikacji ludności wiejskiej.

Dążyć do tego można poprzez realizację trzech celów operacyjnych:

- 1) Działalność innowacyjna na rzecz gospodarki wiejskiej opartej na wiedzy,
- 2) Efektywne i powszechne organizacje zrzeszające przedsiębiorców,
- 3) Dobre wyposażenie obszarów wiejskich w technologie informacyjno-komunikacyjne i powszechnie stosowane e-usługi.

W związku z powyższym rekomenduje się działania na rzecz usieciowienia działalności gospodarczej, m.in. poprzez obniżanie kosztów działań marketingowych i outsourcingowych. Promowane powinny być ponadto innowacyjne inicjatywy na rzecz gospodarki opartej na wiedzy oraz edukacja w zakresie poprawy konkurencyjności firm. Współpracę poziomą mikroprzedsiębiorstw wiejskich powinny wspierać zachęty organizacyjno-regulacyjne. Priorytetem inwestycyjnym na obszarach wiejskich powinna pozostać infrastruktura tele-informatyczna.

Pełna wersja „Koncepcji systemowego wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich” jest dostępna na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi <https://bip.minrol.gov.pl/Opracowania.-ekspertyzy.-publikacje/Koncepcja-systemowego-wsparcia-przedsiębiorczosci>, a także na stronie www.fdpa.org.pl.

Wnioski i rekomendacje z konferencji makroregionalnych oraz opinie z konsultacji na poziomie krajowym

W dyskusji podczas sześciu konferencji makroregionalnych udział wzięli zarówno przedstawiciele praktyki gospodarczej (przedsiębiorcy), jak i instytucji otoczenia przedsiębiorstw, organizacji pozarządowych, nauki oraz pracownicy organów administracji publicznej różnego szczebla.

Uczestnicy pozytywnie ocenili szeroki zakres tematyczny Koncepcji oraz kompleksowe ujęcie problematyki wspierania rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich. Jednocześnie w oparciu o własne doświadczenia wskazywali na obszary, które wymagają szczególnej uwagi lub tematy, o które warto uzupełnić prezentowane podejście.

Poniżej szczegółowo przedstawiono wybrane zagadnienia, które były przedmiotem dyskusji oraz niektóre wątki z opinii przesłanych przez przedstawicieli instytucji centralnych i środowiska naukowego. Pogrupowano je w odniesieniu do 4 celów strategicznych Koncepcji.

1. Różnorodność i wykorzystanie lokalnych przewag

Uczestnicy konsultacji podkreślali potrzebę regionalnych specjalizacji, jako szansy na wykorzystanie unikalnych zasobów społeczno-ekonomicznych i przyrodniczych poszczególnych obszarów oraz szansę na zwiększenie przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

Strategie rozwoju poszczególnych województw w istotny sposób podkreślają i promują **inteligentne specjalizacje regionów**. Ważnym ich komponentem jest nowoczesna gospodarka rolno-żywnościowa, ale także stwarzają one podstawy wykorzystania unikalnych zasobów zlokalizowanych na obszarach wiejskich. W dyskusji wskazywano na komplementarność tego podejście z pierwszym celem strategicznym *Koncepcji*, sygnalizującym konieczność wykorzystania różnorodności funkcjonalnej oraz lokalnych uwarunkowań rozwoju wsi. Warto podkreślić, że samorządy poszczególnych województw opracowując strategie Inteligentnych Specjalizacji Regionalnych, w zdecydowanej większości uwzględniły wykorzystanie potencjału sektora rolno-spożywczego, jako jednego z motorów rozwoju regionu. Może stanowić to szansę dla wiejskich

przedsiębiorstw oraz gospodarstw rolnych, ale oprócz tego również inne obszary specjalizacji mogą sprzyjać tworzeniu różnych form współpracy pomiędzy firmami dużymi i mikroprzedsiębiorstwami z terenów wiejskich. W związku z tym rekomendowano dalsze poszukiwanie rozwiązań łączących planowane działania w ramach instrumentów polityki regionalnej z koncepcją wspierania przedsiębiorczości z wykorzystaniem lokalnych przewag i unikalnych zasobów.

W kontekście możliwości rozwoju lokalnego **podkreślano duże znaczenie Lokalnych Grup Działania w aktywizacji mieszkańców wsi w zakresie przedsiębiorczości**, a zwłaszcza ich potencjał do świadczenia usług inkubacyjnych względem nowych firm, wsparcie tworzenia lokalnych produktów, jak również ich działania na rzecz promocji regionu. Opracowywane w ramach realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 osi IV LEADER **Lokalne Strategie Rozwoju w dużym stopniu uwzględniają lokalną specyfikę przyrodniczą oraz społeczno-gospodarczą** i powinny zostać wykorzystane w kształtowaniu polityki wsparcia rozwoju lokalnego.

W dyskusji wskazywano również na potrzebę **upowszechniania informacji i promocję produktów pochodzenia polskiego** (w tym zwłaszcza marek lokalnych), kształtowania świadomości i preferencji konsumentów w tym zakresie. W tym kontekście ważna jest aktywność jednostek samorządowych, jak również instytucji otoczenia biznesu w kierunku budowania wizerunku i marki regionu oraz kompleksowej promocji lokalnych firm i produktów.

W ramach przeprowadzonych konsultacji krajowych wskazywano na **potrzebę budowania ponadlokalnych (a nawet międzynarodowych) strategii promocji regionów**, jak również produktów i usług lokalnych (w tym turystyki wiejskiej). Wsparcie w tym zakresie jest konieczne ze względu na ograniczone możliwości finansowania promocji o takiej skali wśród małych firm.

Podkreślano możliwości rozwoju przedsiębiorczości z uwzględnieniem zasobów lokalnych oraz możliwości skorzystania przez MŚP z ulg podatkowych w ramach funkcjonujących Specjalnych Stref Ekonomicznych. Ponadto wskazano na instrument wsparcia finansowego, w ramach którego obecnie już możliwe jest uzyskanie dofinansowania na zakup praw licencyjnych oraz certyfikatów produktu lokalnego.

W opiniach nadesłanych w ramach konsultacji z instytucjami na poziomie krajowym zwracano uwagę na nierównomierny (w skali kraju) rozkład wartości wskaźnika przedsiębiorczości, a także na fakt, iż w Polsce wschodniej znaczący udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych na terenach wiejskich mają podmioty świadczące usługi publiczne. Jednym z istotnych celów polityki w zakresie rozwoju przedsiębiorczości powinno być ograniczanie tego typu zjawisk. Uznano, że w Koncepcji ten aspekt jest uwzględniony w sposób niewystarczający.

Podnoszono również kwestię **potrzeby dogłębnej analizy rynku, w tym rynków lokalnych, pod kątem wyodrębnienia dominujących branż i możliwej specjalizacji przedsiębiorstw**,

w tym zwłaszcza pod kątem stymulowania dziedzin gospodarczych, które jednocześnie wspierają produkcję i przetwórstwo artykułów rolno-spożywczych, w tym zwłaszcza w ramach systemów wysokiej jakości żywności (tj. produktów ekologicznych, regionalnych i tradycyjnych).

2. Budowa systemu instytucji wspierających biznes

Podczas konferencji makroregionalnych zwrócono uwagę, że **cechą charakterystyczną instytucji otoczenia biznesu jest ich lokalny zasięg działania, który umożliwia uwzględnienie specyficznych uwarunkowań dla działalności gospodarczej**. Instytucje te powinny w większym stopniu stanowić pomost łączący praktykę z nauką, a więc prowadzić działania upowszechniające wyniki badań w praktyce gospodarczej. Z kolei jednostki badawczo-rozwojowe powinny zostać aktywnie włączone do systemu otoczenia biznesu tak, aby umożliwić skuteczny transfer wiedzy fachowej do praktyki.

Zarówno w *Koncepcji*, jak i w dyskusjach oraz przesłanych opiniach wskazywano na **dużą liczbę podmiotów działających w Polsce w ramach systemu instytucji otoczenia biznesu**. Ich oferta jest zróżnicowana, często wzajemnie komplementarna, a nie konkurencyjna. W tym kontekście dużym problemem dla przedsiębiorców wydaje się być uzyskanie precyzyjnych informacji i znalezienie podmiotu, którego oferta odpowiadałaby ich potrzebom. O ile w pewnym zakresie takie działania umożliwia oferta instytucji otoczenia biznesu publikowana w internecie, o tyle wskazuje się na potrzebę **koordynacji działań** takich podmiotów. W szczególnych zapisach *Koncepcji* padła propozycja wyznaczenia „instytucji pierwszego kontaktu”, której zadaniem byłoby prowadzenie bazy informacji i kierowanie osoby szukającej wsparcia do właściwego podmiotu, w zależności od zidentyfikowanych potrzeb. W tym kontekście należy wspomnieć, że spośród instytucji tego typu wyróżniają się publiczne służby doradztwa rolniczego (Ośrodki Doradztwa Rolniczego ODR, Centrum Doradztwa Rolniczego CDR), które co prawda statutowo zajmują się wspieraniem rolników, natomiast szereg badań wykazało, że są to instytucje cieszące się największą rozpoznawalnością i poziomem zaufania wśród mieszkańców wsi. Już obecnie instytucje te świadczą usługi doradcze w szerokim zakresie problematyki: produkcyjno-technicznej, organizacyjnej, ekonomicznej, środowiskowej (ekologicznej) i innych.

Zwracano uwagę również na potrzebę podnoszenia kompetencji pracowników instytucji otoczenia biznesu tak, aby byli oni animatorami i innowatorami rozwoju. Jednocześnie postulowano, aby służby doradztwa stawały się bardziej mobilne i bezpośrednio kontaktowały się z przedsiębiorcami, doradzały im w różnych aspektach prowadzenia firmy, a nie tylko skupiały się na wsparciu związanym z biurokratycznymi regulacjami pozyskiwania funduszy z programów pomocowych.

Podczas dyskusji nad założeniami *Koncepcji* podkreślano również, że w **warunkach rozproszenia podmiotów otoczenia biznesu, przedsiębiorcy, a zwłaszcza mikroprzedsiębiorcy, mają utrudnione możliwości uzyskania informacji o ofercie takich instytucji, dlatego duże zna-**

czenie powinno się przywiązywać do organizacji systemu instytucji otoczenia biznesu i działań na rzecz upowszechnienia informacji na temat ich działalności.

W opiniach nadesłanych w ramach konsultacji krajowych zwracano uwagę na potrzebę tworzenia **jednolitego systemu instytucji wspierających rozwój przedsiębiorczości i również podkreślano potrzebę wyodrębnienia podmiotu „pierwszego kontaktu” dla osób poszukujących wsparcia.** Taki podmiot powinien być dostępny na poziomie lokalnym, tzn. gminnym lub powiatowym.

Wskazywano również na potrzebę integracji działań instytucji otoczenia biznesu, poprawę przepływu informacji i koordynację podejmowanych wspólnych przedsięwzięć. Instytucje otoczenia biznesu prowadzą działalność wspierającą funkcjonowanie i rozwój przedsiębiorstw, zarówno na poziomie krajowym, regionalnym, jak i lokalnym. Ich ogół można podzielić na: ośrodki przedsiębiorczości (m.in. inkubatory przedsiębiorczości, ośrodki szkoleniowo-doradcze, centra biznesu, punkty konsultacyjne), ośrodki innowacji (m.in. inkubatory technologiczne, centra transferu technologii), instytucje finansowe (m.in. fundusze pożyczkowe, fundusze poręczenia, fundusze kapitału zaangażowanego), organizacje samorządu gospodarczego. Według danych Szkoły Głównej Handlowej (SGH), ich liczba oscylowała na koniec 2013 roku powyżej 800 jednostek, a część z nich należy do Krajowego Systemu Usług. Dlatego też ważniejsza jest koordynacja działań tych instytucji niż budowa nowych, kluczowe znaczenie ma również przepływ informacji oraz wiedzy o usługach świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu dla potencjalnych przedsiębiorców.

Analizy prowadzone w SGH wskazują także na potrzebę określenia potencjału przedsiębiorczości na terenach rolniczych, czyli zbadanie różnych grup mieszkańców terenów rolniczych i zlokalizowanych tam instytucji, które w przyszłości powinny podejmować projekty społeczne i biznesowe. **Wydaje się konieczne wykonanie badań postaw przedsiębiorczych w różnych grupach wiekowych i zawodowych, a na ich podstawie określenie grup i instytucji, o największym potencjale przedsiębiorczości, w które należy zainwestować w pierwszej kolejności.** O takie informacje powinna zostać uzupełniona *Koncepcja*, jak również powinny one znaleźć odzwierciedlenie w kształtowanej przez państwo polityce wspierania przedsiębiorczości.

Uczestnicy dyskusji wskazywali również na możliwości poprawy wskaźnika przeżywalności nowych firm, co poprawić może **monitoring oraz wsparcie instytucji otoczenia biznesu w pierwszym okresie funkcjonowania podmiotów.** Takie działania planowane są m.in. w Regionalnym Programie Operacyjnym woj. małopolskiego, gdzie jeden z komponentów zakłada pomoc przedsiębiorstwom do 24 miesiąca funkcjonowania na rynku.

3. Stabilność i przejrzystość otoczenia regulacyjnego

Istotnym problemem w działalności wiejskich firm są skomplikowane i **niejednoznacznie inter-**

pretowane przepisy i normy prawne. Podkreślano to podczas dyskusji na wszystkich konferencjach, wskazując jako największą barierę funkcjonowania przedsiębiorstw. Zarówno przedstawiciele praktyki gospodarczej, jak i instytucji wspierających rozwój przedsiębiorczości wskazywali na potrzebę ich uproszczenia i ujednoczenia. Jednocześnie przeważały opinie, że możliwości spełnienia tych postulatów pozostają ograniczone, w związku z tym sugerowano wprowadzenie dodatkowych szkoleń oraz podejmowanie innych działań na rzecz kształtowania umiejętności przedsiębiorców w zakresie znajomości i interpretacji aktualnych przepisów funkcjonowania przedsiębiorstw.

Duża **biurokratyzacja i restrykcyjność wielu przepisów związanych ze wsparciem publicznym dla przedsiębiorczości**, zwłaszcza wsparcia ze środków unijnych wynika nie tylko z przepisów UE, ale często z reguł ustanawianych przez organy krajowe (szczebla centralnego, regionalnego i lokalnego). **Dyskutanci zwracali uwagę na niską skuteczność mechanizmów dotacyjnych w perspektywie długookresowej. Wiąże się to z niskim wskaźnikiem przeżywalności nowopowstałych przedsiębiorstw** (duża ich część ulega likwidacji po tzw. wymaganym umową dotacji okresie trwałości), co niejednokrotnie wpływa na zakłócenie konkurencji rynkowej w odniesieniu do firm już funkcjonujących. Wskazuje się na potrzebę ewaluacji programów dotacyjnych, sprawdzenie ich skuteczności poza tzw. okresem trwałości, z uwzględnieniem kosztów utworzenia 1 miejsca pracy. W tym kontekście należy rozważyć wdrażanie mechanizmów o charakterze mieszanym, np. niskooprocentowanych pożyczek, częściowo umarzalnych na koniec okresu spłaty po osiągnięciu zakładanych efektów.

Zwracano również uwagę na **rodzinny charakter wielu przedsięwzięć gospodarczych na wsi, związanych zarówno z dywersyfikacją działalności rolniczej, jak i działalnością pozarolniczą**. Przedstawiciele służb doradczych woj. zachodniopomorskiego wskazywali na relatywnie większe możliwości przetrwania, jak i przykłady sukcesów rodzinnych firm działających w tym regionie. Jednocześnie uwagi wymagają kwestie ograniczeń prawnych związanych z możliwością zatrudnienia członków rodziny w działalności gospodarczej, której powstanie/rozwój dofinansowany został z udziałem środków UE. Stanowi to istotną barierę rozwoju firm tego typu, ponadto pośrednio może przyczyniać się do bezrobocia/migracji zarobkowej członków rodzin.

W dyskusjach stwierdzono ponadto, że w *Koncepcji* należałoby uwzględnić **problem dualizmu prawnego-fiskalnego pomiędzy traktowaniem działalności gospodarczej prowadzonej przez rolników i pozostałych mieszkańców wsi**. Tymczasem problem ten jest istotną przyczyną zaburzenia uczciwej konkurencji na wsi oraz rozwojem szarej strefy, głównie poprzez unikanie kosztów opodatkowania wynagrodzeń pracowników. W związku z nieuniknionym trendem zwiększającej się dywersyfikacji dochodów gospodarstw domowych, szczególnie z terenów wiejskich, postuluje się opodatkowanie jak największej części dochodu gospodarstwa według jednej stawki, niezależnie od źródła tego dochodu. Ograniczy to nieuczciwą konkurencję, przeregulowanie działalności gospodarczej oraz zwiększy przejrzystość przepisów oraz zaufanie przedsiębiorców do instytucji otoczenia biznesu.

W związku ze specyfiką przedsiębiorczości wiejskiej i jej silnym powiązaniem z sektorem rolniczym, jedną z najpilniejszych potrzeb zmian w ramach otoczenia regulacyjnego jest zwolnienie z przepisów o prowadzeniu działalności gospodarczej tzw. **pierwszego przetworzenia produktów w ramach gospodarstwa rolnego**. W długiej perspektywie czasu należy podążać w kierunku większej swobody wykorzystania potencjału gospodarstw rolnych w ramach działalności pozarolniczej w czasie, gdy dysponują one wolnymi zasobami sprzętu i pracy. Wśród przykładów takich działań wskazywano na możliwość świadczenia usług, zwłaszcza przez użytkowników małych gospodarstw rolnych i członków ich rodzin, polegających m.in. na odśnieżaniu dróg w okresie zimowym, czy związanych z opieką nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi. Problem zmian w regulacjach związanych z zasadami różnicowania działalności gospodarczej rolników jest często podkreślany, m.in. także w omawianej Koncepcji, ale wciąż jego znaczenie, jako bariery rozwoju drobnej przedsiębiorczości, wydają się być niedoceniane.

W dyskusji pojawiały się opinie postulujące uregulowanie zasad tzw. pierwszego przetworzenia żywności w gospodarstwach rolnych, wymogów odnośnie przetwórstwa i handlu produktami tzw. pierwszego przetworzenia. Wiąże się to z potrzebą **wspierania lokalnych systemów żywnościowych obejmujące tworzenie programów tzw. krótkich łańcuchów dostarczania żywności** (krótkich łańcuchów dostaw) obejmujące ujednoczenie i uproszczenie zasad sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzenia lokalnego, organizację drobnego przetwórstwa i regulację organizacji pracy targowisk i punktów sprzedaży. W tym zakresie szczególnie istotne pozostaje rozstrzygnięcie kwestii związanych z kontrolami bezpieczeństwa żywności oraz sprawy fiskalne. Promocja systemów sprzedaży bezpośredniej płodów rolnych oraz przetworów stanowi również element walki z problemem tzw. fałszerstwa żywności, jak i przyczynia się do budowy postaw prośrodowiskowych oraz prozdrowotnych. Jest również szansą na poprawę sytuacji ekonomicznej drobnych gospodarstw rolnych.

Dyskusyjną okazała się być kwestia specjalnych, odrębnych instrumentów wsparcia kierowanych do wiejskich mikroprzedsiębiorstw. Z jednej strony dominują one w strukturze firm na terenach wiejskich i funkcjonują w specyficznych warunkach przestrzenno-ekonomicznych (m.in. organicznej siły nabywczej mieszkańców wsi, rozproszenia rynku), z drugiej zaś pozostaje kwestia jednakowego traktowania podmiotów gospodarczych w Polsce, w myśl realizowanej przez Ministerstwo Gospodarki zasady podejścia horyzontalnego do wspierania rozwoju przedsiębiorczości.

W opiniach przedłożonych w ramach konsultacji na poziomie krajowym wskazywano na znaczenie stabilności systemu podatkowego z punktu widzenia kosztów działalności przedsiębiorstw. Badania Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PIB (IERiGŻ-PIB) w tym zakresie wskazują, że **pozostawienie nawet bardzo skomplikowanego systemu podatkowego przy zachowaniu jego względnej trwałości i wsparciu ze strony Urzędów Skarbowych pozwoliłoby na znaczne ograniczenie kosztów działalności gospodarczej.**

Ponadto, duże znaczenie powinno mieć wsparcie transferu wiedzy z zakresu funkcjonowania określonej branży i norm prawnych, do przedsiębiorców oraz pracowników zatrudnionych w tych przedsiębiorstwach, zwłaszcza jeżeli wziąć pod uwagę relatywnie niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej. Potrzebę taką potwierdzają chociażby badania rozwoju agroturystyki prowadzone przez IERiGŻ-PIB w ramach tzw. Wielkiej Ankiety Wiejskiej. Wynika z nich, że do 2005 roku ludność wiejska uważała brak kapitału za największą barierę rozwoju sektora. W 2011 roku za taką barierę najwięcej osób uznało brak wiedzy nt. działalności branży. Równie istotne znaczenie ma także dostęp do informacji nt. systemu podatkowego, a zwłaszcza wyboru formy opodatkowania. Ważny jest ponadto transfer wiedzy dotyczący uregulowań prawnych związanych z kończeniem działalności gospodarczej. Stan wiedzy o uregulowaniach dotyczących podejmowania działalności jest bowiem obecnie na znacznie wyższym poziomie. Znajomość uregulowań dotyczących procedur zakończenia działalności może natomiast znacznie zmniejszyć obawy ludności przed ryzykiem jej podejmowania.

Powszechnie uważa się, że w obecnej sytuacji wprowadzenie systemowych rozwiązań w zakresie otoczenia regulacyjnego mogłoby przynieść największe korzyści dla rozwoju nierolniczych działalności na obszarach wiejskich. W ramach prowadzonych konsultacji krajowych pojawiła się opinia wskazująca na potrzebę zmiany dotychczasowych rozwiązań na takie, które:

- będą likwidować przyczyny pojawiania się zatorów finansowych;
- będą umożliwiać ustalanie zasad opodatkowania z Urzędami Skarbowymi w momencie podejmowania działalności. Ustalone zasady powinny posiadać moc prawną, a ich przestrzeganie powinno uniemożliwiać nałożenie uznaniowych sankcji na przedsiębiorstwo z tytułu nieprawidłowości. Takie działania również zmniejszą obawy przed ryzykiem podejmowania działalności, jak i ograniczą koszty przedsiębiorstwa związane z obsługą systemu podatkowego;
- wprowadzą zasadę interpretacji spornych kwestii w zakresie opodatkowania na poziomie Ministerstwa Finansów, a nie Urzędu Skarbowego;
- wzmocnią ochronę własności przedsiębiorcy – wykluczając np. możliwość wystąpienia pomyłki komorniczej czy ograniczając prawa nieuczciwych najemców;
- ograniczą koszty transakcyjne związane z transferem praw własności – byłoby to działanie o silnym wpływie na efektywność prowadzonej działalności gospodarczej.

Wśród prezentowanych zmian w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO) i PROW na lata 2014-2020 pozytywnie oceniano, postulowane również w *Koncepcji*, **odchodzenie od reguły refinansowania projektów tworzenia i rozwoju MŚP na rzecz ich finansowania na zasadzie premii**. Stanowi to duże ułatwienie dla najmniejszych firm, borykających się z niedostatkiem kapitału na działalność rozwojową.

Badania IERiGŻ-PIB wskazują na skuteczność wsparcia na rzecz rozwoju obszaru gmin z udziałem programów współfinansowanych ze środków UE. Wnioski z analizy obejmującej lata 2009-2013 wskazują, że w gminach o najwyższym poziomie wsparcia z budżetu UE (w przeliczeniu na

1 mieszkańca) odnotowano zarówno szybszy przyrost liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych, mikroprzedsiębiorstw oraz liczby zatrudnionych w nierolniczych działach gospodarczych, jak i wolniejszy wzrost liczby bezrobotnych w porównaniu do gmin o niższych dochodach tego typu. Efektywność techniczna tego wsparcia, obliczona dla grupy 1529 gmin wiejskich przy pomocy metody SFA, w odniesieniu do powstawania nowych przedsiębiorstw wyniosła jednak tylko 37%. Oznacza to, że transfery dokonane na obszary wiejskie, w ramach różnych programów operacyjnych spowodowały powstanie jedynie 37% nowych przedsiębiorstw, które mogłyby powstać przy tej skali wsparcia finansowego. Z badań wynika jednocześnie, że do poprawy efektywności technicznej mógłby przyczynić się wzrost skali wsparcia. Wydaje się jednak, że ograniczenia budżetowe będą barierą dla zwiększenia pomocy finansowej. Rozważając wsparcie finansowe dla rozwoju przedsiębiorczości należy ponadto mieć na uwadze jego dotychczasową dystrybucję (alokację) oraz inne efekty gospodarcze. Z przeprowadzonych przez Instytut badań wynika bowiem, że relatywnie większe wsparcie finansowe transferowane było do gmin wiejskich o wyższym poziomie rozwoju gospodarczego. Niemniej wyższy poziom transferów prowadził do wzrostu zróżnicowania gmin wiejskich pod względem poziomu rozwoju gospodarczego, a wręcz ich polaryzacji. **Dotychczasowe kryteria dystrybucji środków z budżetu Unii Europejskiej nie przyczyniają się więc do zmniejszania różnic na obszarach wiejskich pod względem rozwoju gospodarczego.** Zastosowanie jakichkolwiek form wsparcia finansowego dla rozwoju przedsiębiorczości wymaga więc uprzedniego określenia modelu rozwoju obszarów wiejskich, tj. modelu zorientowanego na zmniejszaniu różnic lub modelu wykorzystującego bieguny wzrostu czy ośrodki centralne. Określenie takiego modelu może bowiem przyczynić się do skoncentrowania wsparcia na określonych obszarach, a w konsekwencji zwiększenia jego efektywności alokacyjnej i technicznej.

4. Współpraca zwiększająca efektywność i konkurencyjność

W dyskusji nad Koncepcją podkreślono, że w strukturze przedsiębiorstw na obszarach wiejskich dominujący udział mają mikroprzedsiębiorstwa i firmy jednoosobowe, które charakteryzuje niski stopień innowacyjności, ale również ograniczona możliwość wdrażania nowych technologii i tym samym tworzenia tzw. nowoczesnych (wysokoproduktywnych) miejsc pracy. Przestrzenny zakres działalności mikroprzedsiębiorstw jest niewielki i wiąże się z tym bariery natury popytowej. **Sugeruje się więc wspieranie tworzenia klastrów, które umożliwiłyby pełne wykorzystanie potencjału lokalnego w oparciu o produkcję rolniczą (klastry żywnościowe), czy też w oparciu o specjalizację regionalną (klastry regionalne).** Współpraca dużych firm produkcyjnych oraz małych przedsiębiorstw wiejskich w ramach tych ostatnich umożliwiłaby transfer wiedzy i technologii również do małych podmiotów. Jako przykład dobrych praktyk w tym zakresie warto wskazać Wielkopolski Klastr Meblarski, Dolinę Ekologicznej Żywności w woj. lubelskim, czy też Klastry Budowlane funkcjonujące w woj. świętokrzyskim i Polsce centralnej. W procesie tworzenia nowych przedsięwzięć tego typu znaczącą rolę mogą odgrywać założenia programów **Inteligentnych Specjalizacji Regionalnych.**

Obok wsparcia tworzenia klastrów, wskazywano na potrzebę **promocji spółdzielczości i innych form współpracy pomiędzy właścicielami niewielkich podmiotów gospodarczych, co mogłoby przyczynić się do ograniczenia kosztów funkcjonowania, rozszerzenia zakresu działalności i wzrostu ich konkurencyjności na rynku**. W tym kontekście powoływano się na przykłady dobrych praktyk w działalności spółdzielni rolniczych i wiejskich zajmujących się m.in. sprzedażą produktów ekologicznych, wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii (OZE), przytaczano również przykłady działalności spółdzielczych przedszkoli, zakładów opiekuńczych, placówek opieki zdrowotnej, czy też funkcjonowanie spółdzielni turystyki wiejskiej.

Koncepcja powinna w większym stopniu akcentować rolę i konieczność poprawy kapitału ludzkiego i społecznego mieszkańców obszarów wiejskich, gdyż ich poziom jest niższy niż przeciętnie w kraju. Wzrost kapitału ludzkiego związany powinien być ze wzrostem poziomu kwalifikacji, z uwzględnieniem potrzeb zgłaszanych przez podmioty lokalnych rynków pracy. Promocja wspólnych działań społeczności lokalnej oraz współpraca przedsiębiorstw kształtuje jakość kapitału społecznego, którego znaczenie dla rozwoju gospodarczego wciąż pozostaje niedocenione.

W dyskusjach podkreślano, że istnieje realna szansa na rozwój współpracy przedsiębiorstw wiejskich. Najważniejszym zadaniem w tym zakresie jest **promowanie i popularyzowanie dobrych praktyk, np. prezentacja zasad funkcjonowania i korzyści ekonomicznych ze współpracy w ramach już działających w danej branży klastrów**. Niekiedy pozytywnym bodźcem do współpracy może stać się zagrożenie funkcjonowania branży w danym regionie związane z nagłym wzrostem zewnętrznej konkurencji. Podstawową barierą jest jednak brak wzajemnego zaufania przedsiębiorców i niski poziom ich zaufania do instytucji publicznych, co wykazały badania przeprowadzone na potrzeby *Koncepcji*.

Podczas konferencji makroregionalnych podkreślano również, że **Regionalne Programy Operacyjne przeznaczają istotne wsparcie finansowe na rozwój współpracy przedsiębiorstw ze strefą badawczo-rozwojową**. Należy wskazać, że mikroprzedsiębiorstwa działające na obszarach wiejskich w niewielkim stopniu będą mogły wykorzystać te możliwości wsparcia, ze względu na ich niewielką skalę działalności oraz wykazany w badaniach brak potrzeby współpracy ze środowiskiem badań i rozwoju (B+R). O ile za zasadne należy uznać aktualnie promowaną kooperację pomiędzy sektorem badawczym a biznesem, to sugeruje się zastosowanie rozwiązań adekwatnych do specyfiki działalności przedsiębiorstw z obszarów wiejskich.

W opiniach przedłożonych w ramach konsultacji na poziomie krajowym wskazywano m.in., że w *Koncepcji* słusznie **zwraca się uwagę na niedoceniecie przez przedsiębiorców wiejskich znaczenia współpracy z instytucjami badawczo-rozwojowymi**. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 na działania, które mogłyby wspomóc taką współpracę i transfer nowych technologii do rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego zamierza się przeznaczyć tylko 0,85% jego budżetu i to pod warunkiem, że uzna

się, iż w całości środki z działań Transfer Wiedzy i Współpraca zostaną przeznaczone na transfer nowych rozwiązań i technologii. Niedostatek tych środków powinien być zrekompensowany z innych źródeł, zwłaszcza z innych programów operacyjnych.

Wskazywano również na potrzebę ukierunkowania systemowego wsparcia na rozwój wspólnotowego działania gospodarczego, m.in., przez **tworzenie i rozwój spółdzielni, jako formy samoorganizowania się rolników oraz podmiotu sprzyjającego budowaniu więzi społecznych**. Może to znacząco przyczynić się do poprawy zdolności takich podmiotów do dalszego funkcjonowania na rynku po zakończeniu okresu wsparcia zewnętrznego. Podkreśla się możliwość funkcjonowania spółdzielni w branżach związanych z produkcją energii odnawialnej, przetwórstwem i sprzedażą bezpośrednią produktów spożywczych, ale również w organizacji opieki przedszkolnej, społecznej, handlowej, kulturalno-oświatowej. Sukces funkcjonowania podmiotów tego typu potwierdzają dobre praktyki z krajów europejskich.

Wskazywano również na **przykłady możliwości poprawy transferu wiedzy w ramach rozwiązań instytucjonalnych**. Takim rozwiązaniem jest platforma transferu technologii, której zadaniem jest kojarzenie dawców i biorców innowacji, w celu ich komercjalizacji. Interaktywne narzędzie umożliwiać ma wymianę informacji dotyczących zasobów technologicznych, zgłaszanych potrzebach ze strony podmiotów, które są zainteresowane wdrożeniem innowacyjnych rozwiązań, a także o zasobach eksperckich, które mogą świadczyć usługi szkoleniowe lub pomóc we wdrażaniu innowacyjnych pomysłów.

Na przykładzie wniosków z realizacji RPO województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2013 można stwierdzić, iż z obszarów wiejskich pochodzi stosunkowo niewielka część beneficjentów wsparcia dla przedsiębiorstw w ramach RPO (11%), a w związku ze zmianą profilu wsparcia od 2014 r. na rzecz przedsięwzięć innowacyjnych i współpracy przedsiębiorstw z sektorem B+R, ich udział może ulec dalszemu zmniejszeniu. Przedsiębiorstwa wiejskie nie są konkurencyjne pod względem innowacyjności. Bariera technologiczna jest stosunkowo najłatwiejsza do przełamania, co podkreślano w Koncepcji, jednak poważnym ograniczeniem innowacyjności wiejskich firm wciąż pozostają: niski poziom kapitału społecznego oraz niechęć do współpracy.

Jednocześnie szanse na rozwój działalności innowacyjnej na obszarach wiejskich upatruje się w projektach europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) przewidzianych w ramach PROW na lata 2014-2020. Działanie to zmierza do tworzenia grup operacyjnych na rzecz innowacji, które mają prowadzić do opracowania nowych praktycznych rozwiązań. W dyskusji wskazywano, że w ramach takich inicjatyw na obszarach wiejskich, bez potrzeby przeprowadzania kosztownych inwestycji infrastrukturalnych, mogą być tworzone produkty innowacyjne, jak np. aplikacje mobilne.

5 Opinie kluczowych resortów

W *Koncepcji systemowego wsparcia przedsiębiorczości na terenach wiejskich* zaproponowano w każdym z celów strategicznych po kilka celów operacyjnych, które powinny być realizowane za pomocą konkretnych działań. Działania te realizowane będą przez różnorodne podmioty, wśród których szczególnie istotną rolę odegrają instytucje rządowe. Zwrócono się do resortów o zaopiniowanie *Koncepcji*, głównie pod kątem możliwości jej realizacji oraz spełnienia zaproponowanych rekomendacji.

Poniżej zestawiono najważniejsze wnioski wynikające z opinii resortów na temat *Koncepcji*, przy czym odniesiono się głównie do możliwości realizacji działań przewidzianych w dokumencie.

Resort	Synteza opinii
Ministerstwo Gospodarki	Wsparcie przedsiębiorców ma charakter wsparcia horyzontalnego, co wyklucza możliwość szczególnego traktowania przedsiębiorczości wiejskiej, o co postuluje <i>Koncepcja</i> . Dotyczy to szczególnie realizacji działań w celu 3 (<i>Stabilność i przejrzystość otoczenia regulacyjnego</i>); nie przewiduje się tworzenia przepisów, które mogłyby faworyzować przedsiębiorców działających na terenach wiejskich. Natomiast działania w celu 4 (<i>Współpraca zwiększająca efektywność i konkurencyjność</i>) są w większości spójne z priorytetami działań resortu związanymi z rozwojem przedsiębiorczości.
Ministerstwo Finansów	Rekomendacja dotycząca zwiększenia dostępności gwarancji, poręczeń i kredytów dla przedsiębiorstw w przypadku udzielania im wsparcia finansowego na zasadzie refinansowania jest już spełniona w następstwie wprowadzonych przepisów powierzających Bankowi Gospodarstwa Krajowego możliwość udzielania bankom kredytodawcom gwarancji portfela kredytów dla mikro, małych i średnich przedsiębiorców. Nie należy oczekiwać zmian w zakresie nadmiernie skomplikowanego systemu podatkowego. Ministerstwo Finansów zwraca uwagę na zmienność przepisów wynikającą ze zmieniającego się otoczenia prawnego, dyrektyw unijnych, konieczności dostosowania się do postulatów organizacji przedsiębiorców, itp., której efektem jest m.in. wysoki poziom skomplikowania przepisów podatkowych.
Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	<i>Koncepcja</i> wpisuje się w główne założenia zawarte w dokumentach strategicznych i programowych określających strategię inwestowania środków funduszy polityki spójności. Podkreśla się istotność celu pierwszego <i>Koncepcji</i> dotyczącego wykorzystania różnorodności lokalnych przewag, spójnego ze współczesnym postulatem polityki regionalnej podkreślającym konieczność wykorzystania inteligentnych specjalizacji.

Resort	Synteza opinii
Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	Należy oczekiwać poprawy w zakresie zwiększania przejrzystości przepisów (cel 3), co wynika z działalności Europejskiego Funduszu Społecznego w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój zmierzającej m.in. do zmniejszania obciążeń biurokratycznych, poprawy dostępu do wymiaru sprawiedliwości, wzrostu jakości usług administracyjnych, itp.
Ministerstwo Edukacji Narodowej	<i>Koncepcja</i> oraz zawarte w niej wnioski i rekomendacje są zbieżne z działaniami resortu. Zmierzają one do łagodzenia różnic regionalnych i społecznych w dostępie do edukacji; efektem będzie wzrost aktywności ekonomicznej na terenach wiejskich. Działania związane z zachowaniem małych szkół wiejskich, które są także lokalnymi centrami edukacji i kultury przyczynią się do kształtowania postaw przedsiębiorczości.
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	Działania resortu (pomoc finansowa dla rozpoczynających działalność gospodarczą, pożyczki BGK, refundacja kosztów wyposażenia stanowisk pracy) przyczyniają się do zwiększania konkurencyjności przedsiębiorstw, oraz poprawiają dostęp ich właścicieli do usług szkoleniowych i doradczych.
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wzwyższego	Resort widzi potrzebę intensyfikacji współpracy środowiska naukowego z przedsiębiorcami. Sprzyja temu na przykład Europejskie Partnerstwo Innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa.

Ogólnie, z nadesłanych opinii wynika, że planowane działania resortów nie są sprzeczne z zaproponowanymi celami operacyjnymi i działaniami w *Koncepcji*; można stwierdzić, że dokument ten wpisuje się w działania poszczególnych instytucji rządowych, co powinno sprzyjać rozwojowi przedsiębiorczości wiejskiej. Jednakże nie należy oczekiwać wyraźnej poprawy w zakresie otoczenia regulacyjnego, co będzie stanowić największą barierę w rozwoju mikroprzedsiębiorstw na wsi.

Istnieją niewielkie szanse stworzenia specjalnego systemu wsparcia dla przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Dominuje, zwłaszcza na szczeblu resortowym, przekonanie, że środowisko biznesu nie dzieli się na „wiejskie” i „miejskie”. Takie opinie wyrażane były również na konferencjach makroregionalnych. W tej sytuacji kluczowe znaczenie ma przygotowanie wiejskich przedsiębiorców do wykorzystania możliwości, jakie istnieją w ramach ogólnych regulacji i systemów wsparcia. Na szczególne potraktowanie wiejscy przedsiębiorcy mogą liczyć w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych i działań PROW.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Cel	Wniosek	Rekomendacja
1. Różnorodność i wykorzystanie lokalnych przewag	Na obszarach wiejskich w małym stopniu wykorzystuje się lokalne przewagi oraz możliwości regionalnych specjalizacji przedsiębiorstw.	Należy podjąć działania na rzecz analizy lokalnych rynków, pod kątem wyodrębnienia dominujących branż i możliwej specjalizacji przedsiębiorstw, w tym zwłaszcza w ramach systemów jakości żywności. W tym zakresie znaczącą rolę

Cel	Wniosek	Rekomendacja
1. Różnorodność i wykorzystanie lokalnych przewag	<p>Przedsiębiorcy wiejscy działają przede wszystkim na rynku lokalnym w warunkach ograniczonych możliwości finansowych, promocji i tym samym rozszerzenia rynków zbytu.</p> <p>Większość przedsiębiorstw działających na wsi stanowią mikroprzedsiębiorstwa, mające niski potencjał wykorzystania lokalnych przewag do rozwoju i tworzenia dodatkowych miejsc pracy.</p> <p>Podkreśla się doświadczenie Lokalnych Grup Działania oraz regionalnych Instytucji Otoczenia Biznesu IOB (zwłaszcza Centrum Doradztwa Rolniczego, Ośrodków Doradztwa Rolniczego) w aktywizacji mieszkańców wsi, ich znajomość lokalnej specyfiki przyrodniczej oraz społeczno-gospodarczej.</p> <p>Przedsiębiorstwa produkcyjne z terenów wiejskich borykają się z ograniczeniami natury popytowej oraz z silną konkurencją globalnych marek.</p>	<p>może odgrywać współpraca Lokalnych Grup Działania (LGD), samorządów oraz instytucji otoczenia biznesu i instytucji rynku pracy.</p> <p>Konieczne jest kształtowanie ponadlokalnych (w tym międzynarodowych) strategii promocji regionu i lokalnych marek.</p> <p>Promocja inteligentnych specjalizacji regionalnych, jako narzędzia umożliwiającego wykorzystanie unikalnych zasobów zlokalizowanych na obszarach wiejskich.</p> <p>Aktywne włączenie LGD i IOB do tworzenia i realizacji strategii wykorzystania unikalnych zasobów na poziomie regionalnym i lokalnym.</p> <p>Potrzeba upowszechniania informacji i promocji produktów pochodzenia polskiego (w tym zwłaszcza marek lokalnych), kształtowania świadomości i preferencji konsumentów w tym zakresie.</p>
2. Budowa systemu instytucji wspierających biznes	<p>W Polsce funkcjonuje wiele IOB, posiadających bogatą ofertę instrumentów wsparcia dla przedsiębiorców wiejskich. Problemem dla wiejskich przedsiębiorców pozostaje uzyskanie precyzyjnych informacji i znalezienie odpowiedniego podmiotu, którego oferta odpowiadałaby ich potrzebom.</p> <p>Spośród IOB działających na rzecz mieszkańców wsi wyróżniają się publiczne służby doradztwa rolniczego (ODR, CDR), które cieszą się największą rozpoznawalnością i poziomem zaufania wśród mieszkańców wsi.</p>	<p>Istnieje potrzeba koordynacji działań IOB, stworzenie bazy informacji o ich działalności i/lub wyznaczenie „instytucji pierwszego kontaktu”, która gromadziłaby dane i kierowała osoby poszukujące wsparcia do właściwego IOB, w zależności od zidentyfikowanych potrzeb.</p> <p>Należy rozważyć możliwość rozszerzenia zakresu działalności tych instytucji o działania na rzecz koordynacji przepływu informacji o ofercie IOB.</p>

Cel	Wniosek	Rekomendacja
2. Budowa systemu instytucji wspierających biznes	<p>Wśród ograniczeń rozwoju przedsiębiorstw wskazuje się na niską potrzebę współpracy przedsiębiorców z sektorem B+R.</p> <p>W ramach realizacji programów pomocowych zidentyfikowano problem trwałości (niskiej przeżywalności) podejmowanych inicjatyw gospodarczych.</p>	<p>Postuluje się włączenie w zakres funkcjonowania IOB działań na rzecz upowszechniania wyników badań naukowych i zwiększenia zakresu współpracy z jednostkami badawczo-rozwojowymi.</p> <p>Konieczne jest wprowadzenie monitoringu oraz instrumentów wspierania przedsiębiorstw przez IOB w pierwszym okresie funkcjonowania podmiotów (do 24 m-ca).</p>
3. Stabilność i przejrzystość otoczenia regulacyjnego	<p>Największą barierą w działalności przedsiębiorstw jest brak stabilnego prawodawstwa (częste zmiany legislacyjne).</p> <p>W kształtowaniu przedsiębiorczości rolniczej największe znaczenie odgrywają regulacje odnośnie lokalnych systemów żywnościowych, tj. zasad, tzw. pierwszego przetworzenia żywności w gospodarstwach rolnych, wymogów odnośnie przetwórstwa i handlu produktami rolno-spożywczymi oraz zasady funkcjonowania targowisk w zakresie sprzedaży bezpośredniej rolników.</p> <p>Wskazuje się na niską skuteczność mechanizmów dotacyjnych w perspektywie długookresowej.</p> <p>Przedsiębiorcy wskazują na problem niejednoznacznych przepisów podatkowych oraz różnic w interpretacji przez poszczególne Urzędy Skarbowe.</p> <p>W kontekście rodzinnego charakteru wielu przedsięwzięć gospodarczych na wsi zwraca się uwagę na ograniczania prawne, związane z możliwością zatrudnienia członków rodziny w działalności gospodarczej, której powstanie/rozwój dofinansowany został z udziałem środków UE.</p>	<p>Należy dążyć do stabilizacji i przewidywalności otoczenia regulacyjnego dla przedsiębiorstw.</p> <p>Konieczne jest wprowadzenie maksymalnie uproszczonych i dostosowanych do skali prowadzonej działalności zasad i norm prawnych, dotyczących drobnego przetwórstwa produktów rolnych i sprzedaży bezpośredniej.</p> <p>Istnieje potrzeba ewaluacji programów dotacyjnych, sprawdzenie ich skuteczności poza tzw. okresem trwałości, z uwzględnieniem kosztów utworzenia 1 miejsca pracy.</p> <p>Należy wprowadzić rozwiązania umożliwiające ustalanie zasad opodatkowania z Urzędami Skarbowymi w momencie podejmowania działalności. Postulat wdrożenia zasady interpretacji spornych kwestii w zakresie opodatkowania na poziomie Ministerstwa Finansów, a nie Urzędu Skarbowego.</p> <p>Konieczne jest umożliwienie dofinansowania tworzenia miejsc pracy dla członków rodzin, w ramach programów wsparcia. Pozwoli to na tworzenie nowych i rozwój już istniejących firm rodzinnych.</p>

Cel	Wniosek	Rekomendacja
3. Stabilność i przejrzystość otoczenia regulacyjnego	<p>Występuje problem dualizmu prawnofiskalnego względem działalności gospodarczej prowadzonej przez rolników i pozostałych mieszkańców wsi.</p> <p>W opinii Ministerstwa Gospodarki, postulat dostosowania niektórych przepisów do specyfiki mikroprzedsiębiorstw działających na wsi, nie może być spełniony. Według resortu wsparcie przedsiębiorców ma charakter wsparcia horyzontalnego, co wyklucza szczególne traktowanie jednej tylko branży. Nie należy oczekiwać przepisów, które mogłyby faworyzować przedsiębiorców działających na terenach wiejskich.</p> <p>Nie należy oczekiwać większej przejrzystości przepisów podatkowych; zdaniem Ministerstwa Finansów skomplikowanie przepisów wynika ze zmieniającego się otoczenia prawnego, dyrektyw unijnych, konieczności dostosowania się do postulatów organizacji przedsiębiorców, itp.).</p>	<p>Należy w perspektywie długoterminowej dążyć do ujednoczenia przepisów prawnych w tym względzie.</p> <p>Regulacje nie powinny faworyzować przedsiębiorców na obszarach wiejskich; jednakże należy rozważyć możliwość wprowadzenia takich przepisów, które zwiększą aktywność gospodarczą na wsi lub zachęcą niektórych przedsiębiorców działających w miastach do przenoszenia małych biznesów na wieś. Nie stoi to w sprzeczności z wnioskiem resortu.</p> <p>Należy wprowadzać wszelkie udogodnienia dla przedsiębiorców, w tym szczególnie mikroprzedsiębiorców, ułatwiające rozumienie i interpretację przepisów podatkowych.</p>
4. Współpraca zwiększająca efektywność i konkurencyjność	<p>Przedsiębiorstwa wiejskie charakteryzują niski stopień innowacyjności, ale również ograniczona możliwość wdrażania nowych technologii i tym samym tworzenia tzw. nowoczesnych (wysokoproduktywnych) miejsc pracy.</p> <p>Wśród barier rozwoju obszarów wiejskich wymienia się brak systemowego wsparcia rozwoju wspólnotowego działania gospodarczego.</p> <p>Obszary wiejskie wciąż charakteryzują niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego mieszkańców wsi, niechęć do współpracy.</p>	<p>Konieczne są działania na rzecz wspierania współpracy w ramach klastrów, które umożliwiłyby pełne wykorzystanie potencjału lokalnego w oparciu o produkcję rolniczą (klastry żywnościowe), czy też w oparciu o specjalizację regionalną (klastry regionalne) oraz na zwiększenie transferu wiedzy i technologii do małych firm.</p> <p>Należy podjąć działania na rzecz promocji spółdzielczości i innych form współpracy (w tym z inicjatywy IOB) pomiędzy przedsiębiorstwami, co mogłoby przyczynić się do ograniczenia kosztów funkcjonowania, rozszerzenia zakresu działalności i wzrostu ich konkurencyjności na rynku.</p> <p>Zaleca się promowanie dobrych praktyk, np. prezentacje zasad funkcjonowania i korzyści ekonomicznych ze współpracy wzajemnej, współpracy przedsiębiorstw z IOB oraz instytucjami badawczo-rozwojowymi.</p>

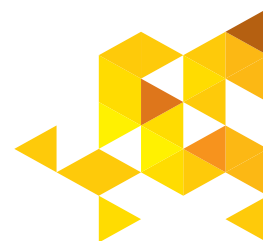
W dyskusjach nad „Koncepcją systemowego wspierania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich” uczestnicy zgłaszali również uwagi i postulaty, które wydały nam się niezwykle ważne, ale nie odnosiły się do celów zaproponowanych w tym dokumencie. Dlatego, zebrane poniżej, powinny stanowić punkt wyjścia do sformułowania nowych, dodatkowych celów strategicznych i celów operacyjnych w dalszych pracach nad tym dokumentem.

<p>Edukacja i transfer wiedzy</p>	<p>W kształtowaniu i rozwoju postaw przedsiębiorczych fundamentalne znaczenie ma system edukacji proprzedsiębiorczej. Poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych są warunkiem koniecznym w kreowaniu postaw przedsiębiorczych i w osiągnięciu sukcesu w biznesie.</p>	<p>Konieczna jest weryfikacja programów nauczania przedsiębiorczości i rozważenie wprowadzenia jej elementów na etapie wczesnej edukacji (przedszkolnej i szkolnej), szkolenie nauczycieli, nacisk na praktyki zawodowe dla uczniów, wykorzystanie doświadczenia praktyków życia gospodarczego w nauczaniu w szkole i na uczelniach wyższych.</p>
<p>Rola samorządów</p>	<p>Samorządy gminne powinny podejmować tzw. miękkie działania o charakterze długookresowym mające na celu umacnianie poczucia więzi i identyfikację mieszkańców i przedsiębiorców z miejscem zamieszkania oraz lokalną gospodarką, gdyż może to przyczynić się do zahamowania procesów depopulacyjnych i odpływu kapitału.</p> <p>Samorząd gminy powinien tworzyć warunki do rozwoju przedsiębiorczości (m.in. poprzez jakość stanowionego prawa).</p>	<p>Jednym z działań generujących rozwój rynków lokalnych powinno być tworzenie skupisk rozwoju, w sensie przestrzenno-urbanistycznym, poprzez rewitalizację wsi centralnych i koncentrację zabudowy i usług w centrach miejscowości;</p> <p>Konieczne jest rozważenie możliwości pełnienia przez gminę funkcji developera, który tworzy strefę przemysłową, przyciąga inwestorów, rozwija budownictwo pod wynajem i tworzy miejsca pracy, a tym samym zatrzymuje mieszkańców wsi i przyciąga nowych. Wciąż jednym z najistotniejszych instrumentów samorządów lokalnych na rzecz aktywizacji gospodarczej pozostają dobrze tworzone plany przestrzennego zagospodarowania.</p>
<p>Poprawa infrastruktury biznesowej</p>	<p>Uwarunkowania infrastrukturalne są warunkiem koniecznym, choć niewystarczającym do rozwoju różnych form przedsiębiorczości wiejskiej. Dzięki kompleksowemu rozwojowi infrastruktury (w tym towarzyszącej) możliwa będzie realizacja rekomendacji o wspieraniu poczucia lokalnej tożsamości i zatrzymania młodych przedsiębiorczych mieszkańców.</p> <p>Pozytywne efekty rozwoju w jednej lokalizacji powinny być dyskutowane przez obszary położone w pewnym oddaleniu.</p>	<p>Konieczność rozbudowy systemów wodno-kanalizacyjnych, usług teleinformatycznych, sieci drogowych i energetycznych oraz instytucji społecznych z zakresu edukacji, kultury i sportu.</p> <p>Konieczna jest poprawa dostępności przestrzennej/transportowej/skracanie dystansu.</p> <p>Niezbędna jest poprawa dostępu i umiejętności użycia środków teleinformatycznych.</p>

Budowanie
i wzmocnianie
rynków lokalnych

Budowanie rynku lokalnego jest warunkiem koniecznym, aby mógł nastąpić wzrost gospodarczy w małych miastach i na terenach wiejskich.

Należy wzmocnić skuteczność dystrybucji zewnętrznych środków finansowych na rzecz pobudzenia gospodarki lokalnej, ale przede wszystkim aktywizować mieszkańców wsi, identyfikować i w pełni wykorzystywać potencjał wewnętrzny i zasoby lokalne. Należy wzmocnić współpracę i koordynację działań lokalnych samorządów, instytucji rynku pracy oraz instytucji otoczenia biznesu.

Wybrane głosy z dyskusji

OPINIE DOTYCZĄCE DIAGNOZY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI WIEJSKIEJ

Ważne, aby dokument, w który rozwinie się koncepcja nie był papierem, który będzie leżał na półce, ale stał się credo rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej w Polsce. Ważne, aby w jak najpełniejszym stopniu powiązać dostępne finansowanie w ramach nadchodzących programów w perspektywie 2014-2020 z zaproponowaną koncepcją, która powinna przyjąć kształt Strategii.

Uczestnik konferencji w Lublinie

Warunki, w jakich działają przedsiębiorcy wiejscy zdecydowanie się różnią od przedsiębiorczości miejskiej. Wynika to przede wszystkim z poziomu wykształcenia przedsiębiorców i odbiorców oferowanych przez nich usług; ponadto w związku ze znacznie niższą gęstością zaludnienia jest mniejsza liczba klientów; także dostępność do instytucji wspierających przedsiębiorczość jest znacznie utrudniona.

System doradztwa biznesu jest bardzo rozbudowany, jednakże często doradztwo ogranicza się wyłącznie do pomocy w wypełnianiu wniosków.

Uczestniczka konferencji w Lublinie

Z 1,5 mln gospodarstw rolnych w Polsce około 400 tys. osiąga dochody na poziomie parytetowym, tj. poziomu wynagrodzenia za pracę w gospodarce narodowej, z czego jedynie 100-150 tys. osiąga dochody umożliwiające inwestycje w majątek produkcyjny gospodarstwa.

W rolnictwie pracuje około 2 mln mieszkańców wsi, z czego dla ok. 1 mln. osób rolnictwo stanowi wyłączne lub główne źródło dochodu. Jednocześnie praca w rolnictwie stanowiła dodatkowe źródło dochodu dla ok. 400 tys. osób pracujących poza rolnictwem lub osób, które czerpały dochody ze źródeł niezarobkowych.

Wraz z rosnącą liczbą osób pracujących poza rolnictwem szacować należy, że w przyszłości około 800-900 tys. osób obecnie związanych z rolnictwem potrzebować będzie pozarolniczych miejsc pracy. 100-150 tys. osób stanie się przedsiębiorcami, ale dla pozostałych należy stworzyć miejsca pracy w nowoczesnych firmach. W związku z niską innowacyjnością wiejskich firm, należy myśleć o tworzeniu warunków dla dużego nowoczesnego przemysłu, który konsumuje badania naukowe i jest zdolny do zagospodarowania tych 700 tys. (pracowników). Niedobrze gdyby były to miejsca pracy sezonowej.

Dlatego myśląc o rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich powinniśmy pamiętać o równoległych działaniach tworzących nowoczesne miejsca pracy najmniej dla prawie 1 miliona mieszkańców wsi.

Uczestnik konferencji w Poznaniu

Szkoły zawodowe są kluczem do rozwoju przedsiębiorczości na wsi. Wzrosła dwukrotnie liczba osób z wyższym wykształceniem. Jakie to wykształcenie nie dające praktycznych umiejętności? Absolwent nie może szukać pracy po zakończeniu studiów. Najpóźniej do czwartego semestru powinien wiedzieć co potrafi i czego chce.

Uczestnik konferencji w Krakowie

Czy w szkołach zawodowych i na uczelniach ktoś pomyślał, aby wykłady prowadzili praktycy i pokazywali rzeczywista drogę do sukcesu firmy?

Uczestnik konferencji w Krakowie

Jeśli porównamy procedurę wnioskową z początku i końca okresu finansowania w perspektywie 2007-2013 w ramach PROW, to zauważymy dużą różnicę. Mówienie, że nic w zakresie ułatwień biurokratycznych się nie zmieniło jest dużym uproszczeniem.

Uczestnik konferencji w Radomiu

OGÓLNE SPOSTRZEŻENIA UCZESTNIKÓW KONFERENCJI

Kraje gospodarczego sukcesu swoją przedsiębiorczość opierały o firmy rodzinne. Również współczesna kultura przemysłowa ma źródła w wielu rodzinnych biznesach.

Uczestnik konferencji w Poznaniu

Przedsiębiorczość wymaga odwagi i rozwagi. Samoorganizacja rolników powinna służyć umacnianiu ich pozycji na rynku a nie kreowaniu postaw roszczeniowych.

Uczestnik konferencji w Krakowie

Nie wszyscy mamy cechy przedsiębiorcy. Dlatego wspierając działalności pozarolnicze powinniśmy pamiętać również o przedsiębiorczości rolniczej, o rozwoju gospodarstw rolnych, w których może nastąpić koncentracja ziemi, a one same będą zdolne do zatrudnienia osób, pozbywających się własnych, niedochodowych gospodarstw.

Uczestnik konferencji w Krakowie

W budowaniu współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami najważniejszy jest lider, który będzie w stanie zjednoczyć wokół siebie grupę.

Uczestniczka konferencji w Radomiu

Należy pamiętać, że wymogi działają w obydwie strony. Jeśli przedsiębiorcy wymagają uproszczeń legislacyjnych i łatwiejszych procedur w zakresie pozyskiwania środków, to również sami przedsiębiorcy powinni być przygotowani na "dzisiejsze czasy". Brak znajomości Internetu, elementarnych procedur i rozpoznania biznesowego dyskwalifikuje takie osoby jako perspektywicznych przedsiębiorców.

Uczestnik konferencji w Radomiu

GŁOSY UCZESTNIKÓW DOTYCZĄCE WSPARCIA DLA WIEJSKICH PRZEDSIĘBIORCÓW

Sztuka wspierania jest bardzo trudna. Przedsiębiorców należy stymulować a nie zagłaskać.

Uczestnik konferencji w Krakowie

Wspierając przedsiębiorczość na wsi pamiętajmy o tym, aby nie rozwijać czegoś, co po zaprzestaniu wsparcia nie będzie się w stanie samo utrzymać.

Uczestnik konferencji w Poznaniu

W Urzędach Pracy pojawiły się aktualnie środki na wpieranie przedsiębiorców, co jest dużą zmianą względem obowiązującego przez wiele lat paradygmatu wspierania przede wszystkim osób bezrobotnych. Sytuację tą należy w jednoznaczny sposób ocenić pozytywnie i szeroka gama ofert powinna być dodatkową pomocą dla osób prowadzących swoją firmę.

Uczestniczka konferencji w Lublinie

Dywersyfikacja wsparcia na tereny wiejskie i miejskie jest iluzoryczna, chociaż dwa preferowane obszary to duże aglomeracje i tereny wiejskie. Wspierane są nowe firmy a przedsiębiorcy z terenów wiejskich nie mogą znaleźć rąk do pracy. Samozatrudnienie na 2-3 lata nie powinno być celem wsparcia. Problemem przedsiębiorczości wiejskiej jest również szara strefa zatrudniania pracowników.

Uczestnik konferencji w Poznaniu

Przedsiębiorcy, którzy naprawdę chcą, to znajdą informację, wypełnią dokumenty i z sukcesem pozyskają dofinansowanie, które następnie dobrze wykorzystają.

Uczestniczka konferencji w Radomiu

OPINIE W OBSZARZE INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

Doradztwo rolnicze jest zaniedbaną częścią polityki rozwoju. Ośrodki doradztwa rolniczego powinny być integratorem wielu procesów, ale czy są w stanie spełniać rolę dostawcy dóbr publicznych?

Uczestnik konferencji w Poznaniu

Nowoczesne doradztwo powinno indagować naukę i korzystać z niej. Tymczasem nie widać popytu na badania naukowe. Sama fachowa wiedza jest niewystarczająca, aby wpłynąć na czyjeś decyzje. Kluczowe są jeszcze umiejętności komunikacyjne doradców.

Uczestnik konferencji w Krakowie

Z treści opracowania w odniesieniu do „przedsiębiorczości wiejskiej” wynika, że w grupie instytucji otoczenia biznesu istotną rolę odgrywają ośrodki doradztwa rolniczego. Analizując cele, które pojawiają się dla rozwoju obszarach wiejskich w okresie 2014-2020, takie jak: wzrost innowacyjności gospodarki w sektorze rolno-spożywczym oraz ograniczenie zużycia energii poprzez przejście na źródła niskoemisyjne i ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, można mieć obawy, czy ośrodki doradztwa rolniczego podołają tym zadaniom bez systemowego wsparcia.

Uczestnik konferencji we Wrocławiu

SUGESTIE DOTYCZĄCE DOKUMENTU KONCEPCJI SYSTEMOWEGO WSPARCIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Przyszłość wsi zależy od otoczenia zewnętrznego – strategia musi uwzględniać wpływy miasta, które również tworzy miejsca pracy dla wsi, zadbajmy też o to, aby nie było problemów komunikacyjnych.

Uczestnik konferencji w Poznaniu

Moje dotychczasowe doświadczenie zawodowe w szczególny sposób wskazuje na uwarunkowania regulacyjne, jako barierę hamującą rozwój działalności gospodarczej na wsi. I nie chodzi tu przede wszystkim o biurokrację, choć i ta daje się we znaki, a o niespójne, ba czasami wręcz sprzeczne przepisy dotyczące np. działalności w dziedzinie turystyki, przetwórstwa spożywczego. Rolnik-przetwórca ma problemy, jeśli zgodnie z prawem chce rozwijać sprzedaż swych wyrobów, szczególnie wówczas, gdy ich wytwarzanie oparte jest o lokalne produkty i receptury. Z kolei mali wytwórcy, prowadzący np. domowy wyrób serów czy też wypiek chleba muszą dysponować warunkami higieniczno-sanitarnymi takimi samymi jak duzi producenci. W przypadku prowadzenia działalności turystycznej brak jasnych regulacji prawnych i kryteriów oceny obiektów powoduje problemy w ich klasyfikacji (agroturystyka, kwatera wiejska, pensjonat itp.), przygotowaniu oferty, rozliczeniach finansowych. Niejasnych, często sprzecznych ze sobą uregulowań jest bardzo dużo. Zniechęcają one wielu mieszkańców wsi do podejmowania pozarolniczej działalności i inwestowania w nią.

Niejasny jest też status rolnika, będącego jednocześnie mikroprzedsiębiorcą. Dużo złego w tym obszarze powodują dwa systemy ubezpieczeń – KRUS i ZUS. Stąd postulat autorów opracowania sformułowany jako trzeci cel strategiczny – „Stabilność i przejrzystość otoczenia regulacyjnego” jest moim zdaniem najistotniejszy.

Brakuje również przepisów sprzyjających tworzeniu grup sprzedażowych. Mam na myśli grupy łączące przedsiębiorców, którzy chcą wspólnie sprzedawać swoje wyroby lub usługi, pozyskiwać

dostawców surowców, opakowań itp. Przykładem braku regulacji w tym obszarze niech będą próby czynione przez Izbę Skarbową obłożenia wpłat udziału własnego do wspólnego projektu takiej grupy podatkiem VAT. W tym przypadku koordynator grupy był na tyle zdeterminowany, iż doprowadził do rozstrzygnięcia sprawy przed NSA, który orzekł, że nie ma podstaw do naliczania VAT. Jednak nie zawsze grupy mogą liczyć na takie wsparcie. Tymczasem bez dobrych rozwiązań prawnych i zachęt finansowych oddolna współpraca przedsiębiorców z pewnością nie będzie się rozwijać.

Uczestniczka konferencji w Toruniu

W mojej opinii najważniejszym elementem zaprezentowanej tu strategii jest kwestia rozwoju społeczeństwa informacyjnego na wsi i jej skutki dla rozwoju ducha przedsiębiorczości na wsi oraz - co najważniejsze - tworzenie nowoczesnych podwalin pod działalność gospodarczą. Wieś z racji swojego wyizolowania przestrzennego w szczególności potrzebuje doskonałej jakości internetu, narzędzi elektronicznych, komputerów. Tymczasem sytuacja pozostawia tu wiele do życzenia, a środki unijne idą raczej na świetlice, chodniki, place zabaw, gdy paląca potrzebą jest szerokopasmowy internet.

Uczestnik konferencji w Toruniu

Podstawowym problemem wszystkich, nie tylko wiejskich, przedsiębiorców w Polsce jest przeregulowane państwo. Bardzo dobrze, że w przedstawionych tu dokumentach programowych problem ten jest odważnie pokazany i próbuje się poszukiwać jego rozwiązania. Obawiam się jednak, że sprawa ta na obszarach wiejskich wygląda wyjątkowo źle, co ma swoje odzwierciedlenie poniekąd także w przedstawionej tu Koncepcji. Otóż jej najciekawsze, budzące największą nadzieję postulaty w największym stopniu właśnie będą napotykały, bo już napotykają, czego dowody mamy zarówno w waszej diagnozie, jak i w wielu innych badaniach, na problemy natury biurokratycznej. Weźmy choćby sprawę lokalnych specjalizacji opartych na produktach spożywczych, szeroko rozumianych kulinariach. To właśnie tu należy liczyć się z gigantycznym oporem materii biurokratycznej i utrudnianiem życia przedsiębiorcom, próbującym wejść na rynek w obrębie tej specjalizacji.

Uczestnik konferencji w Toruniu

Zbyt mało miejsca poświęcono w tej Koncepcji i strategii na sprawy głębokiego osadzenia kulturowego rozwoju przedsiębiorczości, szczególnie na wsi. Max Weber w swoim studium narodzin kapitalizmu pokazał, że jego źródła leżą zupełnie nie tam, gdzie się ich spodziewano - nie w rozwoju przemysłu, nie w wynalazkach, nie w rozwoju banków. Leżały one w religijności protestantów. Podobnie jest tu. Przedsiębiorczość polskiej wsi to głównie przeszkody natury kulturowej - strach przed ryzykiem, przyzwolenie na marnotrawienie zasobów, niechęć do ludzi sukcesu - przecież to wszystko to skutek niskiego kapitału społecznego wsi, o czym w tekstach tu przedstawionych mowy chyba nie ma...

Uczestnik konferencji w Toruniu

Myśląc o rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej należy zwrócić uwagę na dualizm podatkowy funkcjonujący wśród rolników. Czy sprzyja on, czy raczej przeszkadza rozwojowi przedsiębiorczości? W mojej opinii zdecydowanie sprzyja i należy go utrzymać.

Uczestnik konferencji w Toruniu

Istotnym problemem wiejskiego rynku pracy jest specyfika podaży mikroprzedsiębiorców. Ich cała masa ukrywa się w nieformalnej warstwie gospodarki wiejskiej, działa pół lub całkowicie nielegalnie, poza sferą podatkową, co wynika ze specyfiki wsi. Wyzwaniem jest przekonanie ich do tego, aby przeszli oni na legalny rynek. Innym problemem są ukryte zasoby niezle wykwalifikowanej siły roboczej, która nie posiada odpowiedniej dokumentacji dla swych kwalifikacji, a tym samym ani nie może być legalnie w zawodzie zatrudniona, ani nie może otworzyć własnego biznesu. Mowa tu o konieczności walidacji ich umiejętności, uzyskanych poza oficjalnym systemem edukacji.

Uczestnik konferencji w Toruniu

Podstawową zaletą tej Koncepcji jest odmitologizowanie znaczenia środków unijnych dla rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej i zwrócenie uwagi na zasadnicze znaczenie endogennego potencjału wsi w tym rozwoju. Trwałość stworzonych mikroprzedsiębiorstw z udziałem środków unijnych jest niebywale krótka. W szczególności pracownicy WUP mogą o tym poświadczyć, gdy mówimy o dotacjach dla bezrobotnych na samozatrudnienie. Bardzo mi się podoba, że mowa w niej jest raczej o tworzeniu klimatu przedsiębiorczości wśród mieszkańców wsi, bardziej, aniżeli o wspieraniu już aktywnych gospodarczo, albo wspieraniu wspomnianych wysoce ryzykownych małych biznesów tworzonych przez ludzi, którzy w klimacie przedsiębiorczym nie byli wychowani.

Uczestnik konferencji w Toruniu

Przedstawiona Koncepcja w mojej opinii stanowi dokument dość anonimowy w sensie jej adresata. Mogłaby równie dobrze dotyczyć rozwoju przedsiębiorczości miejskiej, małomiasteczkowej... Brakuje w niej bardziej mocnych akcentów pokazujących zdecydowaną specyfikę obszarów wiejskich - czy to gospodarczą (podatkową, struktura zatrudnienia), czy też społeczną (struktura demograficzna), czy wreszcie środowiskową (praca wykonywana przy nieustannej presji na środowisko), albo kulturową (praca jako wartość inna, niż w mieście). Mam też poważne zastrzeżenia co do doboru próby w diagnozie - zbadano bowiem osoby wskazane przez ośrodki wspierania przedsiębiorczości. Próba w oczywisty sposób jest zaburzona i nie jest z pewnością reprezentatywna.

Uczestnik konferencji w Toruniu

Niestabilne i niespójne przepisy od co najmniej dwóch dekad są podstawową bolączką przedsiębiorców wiejskich. Liczba regulacji oraz liczba stron nowych regulacji nieustannie rośnie. Rok 2014 był pod tym względem rekordowy. W związku z czym możemy zadać retoryczne pytanie: czy przepisy w końcu dostosują się do nas, czy też my będziemy musieli się dostosować do przepisów?

Uczestniczka konferencji w Radomiu

W Polsce dobre i skuteczne przepisy i rozwiązania zostają wprowadzane zazwyczaj z kilku- kilkunastoletnim opóźnieniem, niż ma to miejsce w innych państwach.

W nowej perspektywie powinno się zadbać, aby w ramach Lokalnych Grup Działania znacznie ograniczyć dominację samorządów.

Uczestnik konferencji w Radomiu

Zadaniem administracji państwowej i samorządowej jest organizowanie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i stymulowanie jej pozytywnych przekształceń, a nie zagwarantowanie zbytu na produkty. Gdyby tak było, wciąż w Polsce produkowano by lampy naftowe. Nie na tym polega rozwój przedsiębiorczości.

Koncepcja nie uwzględnia zjawiska depopulacji na polskiej wsi.

Gmina powinna być bezpośrednim kreatorem przedsiębiorczości na wsi, chociażby pełniąc funkcję developera. Tworząc strefę przemysłową i przyciągając inwestorów lub rozwijając budownictwo pod wynajem, tworzy miejsca pracy, zatrzymuje mieszkańców wsi i przyciąga nowych.

Obserwujemy nowe zjawisko „odmiejscawiania” firm. Z jednej strony firmy działają poza miejscem rejestracji, z drugiej ściągają klientów z zewnątrz.

Uczestnik konferencji we Wrocławiu

Pytanie czy wspierać przedsiębiorców zakładających działalność, czy przedsiębiorców z doświadczeniem jest pytaniem retorycznym. Najważniejsze jest stwierdzenie na co przeznaczone są środki, czy na realny i długofalowy rozwój firmy. Dyskusja dotycząca rozwoju przedsiębiorczości w Polsce skupia się wokół kryteriów udzielenia wsparcia finansowego, kogo należy wspierać a kogo wykluczyć. Tymczasem przedsiębiorcy najbardziej potrzebują swobody działania, jasnych reguł gry i gwarancji uczciwej konkurencji.

Uczestnik konferencji we Wrocławiu

A może powinno się szukać rozwiązań niestandardowych. Np. konsultowania problemów przedsiębiorczości z tymi przedsiębiorcami, którym biznes nie powiódł się. Ludzie uczą się na błędach, a doświadczenie takich przedsiębiorców nie jest wykorzystywane. Oni wiedzą lepiej co nie zafunkcjonowało, niż przedsiębiorcy utrzymujący się na rynku.

Uczestniczka konferencji we Wrocławiu

Jedną z niedostrzeganych szans rozwoju mikroprzedsiębiorczości na wsi jest działalność gospodarcza lub odpłatna prowadzona przez stowarzyszenia lub fundacje, obejmujące swoją aktywnością własnie obszary wiejskie. Ekonomizacja organizacji wiejskich to szansa na wykorzystywanie potencjału lokalnego np. dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w sprzedaży usług lub produktów promujących region czy dany obszar, prowadzenie usług z zakresu edukacji, organizacji czasu wolnego czy usług opiekuńczych kierowanych do osób starszych czy niepełnosprawnych, a więc wchodzenie w nisze, które są bardzo potrzebne a nie stanowią typowych obszarów aktywności wiejskich przedsiębiorstw. Co ważne, organizacje tego typu mogą tworzyć miejsca pracy, być źródłem innowacji społecznych, tworzyć pomosty i korzystne relacje pomiędzy sektorem organizacji i przedsiębiorstw, samorządów lokalnych. Tu z pewnością obiecującym kierunkiem mogą być partnerstwa projektowe tworzone przez organizacje i lokalnych przedsiębiorców, czy wspólne poszukiwanie rozwiązań dla problemów i barier lokalnych, poprzez wykorzystanie zasobów, którymi dysponują poszczególne sektory.

Uczestniczka konferencji we Wrocławiu

WYPOWIEDZI UCZESTNIKÓW KONFERENCJI OGÓLNOKRAJOWEJ

Na wsi drzemie ogromny, niewykorzystany potencjał i dlatego trzeba pomyśleć, jakie są szanse na jego pobudzenie, stworzenie tam nowych miejsc pracy i nowych rodzajów aktywności. Dlatego dziękujemy za inicjatywę organizacji tej debaty.

Zastępca Szefa Kancelarii Prezydenta RP Dariusz Młotkiewicz

Kluczowym partnerem w rozwoju obszarów wiejskich są samorządy, ale potrzebni są nowi aktorzy, tacy jak np. spółdzielnie rolnicze. Konieczna jest także koncentracja działań zarówno w strefach aktywności gospodarczej, w ramach budowy lokalnych rynków oraz specjalizacji, czy wreszcie systemów wsparcia. Aby rozwój był płynny, trzeba zmian legislacyjnych oraz administracyjnych, m.in. umożliwiających bezpośrednią sprzedaż produktów rolnych, czy integrujących kontrole sanitarne.

Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP Olgierd Dziekoński

Trzeba wykorzystać potencjał produktów rolnych wytwarzanych na miejscu. To jest ta przewaga. Dziś poza obszarem wiejskim nikt nie posiada produktu na miejscu. Mimo, iż wiele gospodarstw rolnych podejmuje pozarolnicze działalności produkcyjne na bazie produktu pierwotnego z gospodarstwa rolnego, nie uznaje się tego za działalność gospodarczą, dlatego trzeba rozważyć rozszerzenie definicji produkcji rolniczej o ten zakres.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi Tadeusz Nalewajk

Polskie społeczeństwo charakteryzuje się dużą przedsiębiorczością. 2/3 przedsiębiorstw to jednoosobowe formy działalności, które dają zatrudnienie i dochód tylko właścicielom, ale dają im również godność, bowiem człowiek pozbawiony pracy traci część swojej godności. Ta przedsiębiorczość na obszarach wiejskich przybiera formę zarówno przedsiębiorczości rolniczej (nowoczesne gospodarstwo zorientowane na rynek, to przedsiębiorstwo), działalności pozarolniczej czy wielozawodowości. Dziś ponad 60 proc. mieszkańców wsi nie ma nic wspólnego z rolnictwem, dlatego przedsiębiorczość na wsi wymaga współdziałania i koordynacji wielu resortów i instytucji publicznych, staje się sprawą ogólnonarodową. Wspieranie przedsiębiorczości wpisuje się również w nową filozofię UE, która w koncepcji Europa 2020 eksponuje konkurencyjność, innowacyjność, oparcie na wiedzy, zatrudnienie, inteligentny i zrównoważony rozwój. To elementy, które można pogodzić. Najtrudniejszy będzie transfer wiedzy na wieś, z uwagi na rozproszenie i skalę działalności wiejskich firm. Nowoczesna przedsiębiorczość jest oparta na wiedzy – zaradność człowieka nie wystarczy, trzeba korzystać z wiedzy, w tym, korzystać z nauki.

Dlatego wszystkie formy współdziałania mieszkańców wsi i rola wielofunkcyjnego doradztwa, które by ten transfer usprawniło i umożliwiło, pomoże rozwiązać wiele problemów związanych z rozwojem przedsiębiorczości na wsi.

Jerzy Wilkin z Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

W chwili obecnej Polska przeznaczając 1 euro na rozwój obszarów wiejskich stymuluje inwestycje na poziomie 1,5 euro. Dla przykładu w Nadrenii Palatynacie z każdego euro otrzymuje się inwestycje na

poziomie 2,3 euro na przedsięwzięcia publiczne i 8,3 euro na przedsięwzięcia prywatne. Łącznie przez 23 lata realizacji programu wydano na programy odnowy wsi 475 milionów, wywołując 2,5 miliarda inwestycji. Środki przekazywano równocześnie do sektorów publicznych jak i prywatnych i przeznaczano je na adaptacje pustostanów na mieszkania i warsztaty pracy.

W Polsce potrzebujemy modeli takich kierunków przemian i wsparcia, które poszerzą rynki lokalne, budując nowe nisze i możliwości. Gdybyśmy użyli mechanizmów rewitalizacji i rozwoju wewnętrznego, to otwiera się od razu gigantyczny rynek. Na Opolszczyźnie 10% domów stoi pustych, wyludnienie w ostatnich trzech dekadach wyniosło 20%, a w kolejnych trzech zwiększy się o kolejne 20%. Uzyskujemy możliwości inwestycji w te tereny i tworzenia miejsc pracy. Wystarczy, że ludziom podaruje się VAT.

Ale należałoby też zmienić całą formułę sądowniczą, aby było możliwe przejęcie pustostanów przez gminę i ustanowienie jej kuratel nad tymi terenami, aby nieruchomości mogły pracować na rozwój gminy.

Kolejny element niewykorzystywany to urbanizacja. Doprowadzono do rozproszenia zabudowań na terenach wiejskich, zamiast ją koncentrować, budując rynek lokalny. Gminy będą biedne dopóki będziemy pozwalać, aby zyski z urbanizacji przechwytywali właściciele gruntów. Samorząd byłby zdolny do wykonywania roli dewelopera na własnym obszarze, czego obecnie nie może robić. Samorząd Wojewódzki, nie posiadając własnych środków, rozdaje tylko środki unijne, a nie jest np. autorem, animatorem subregionalnych programów, które budowałyby rynki lokalne.

Ryszard Wilczyński, Wojewoda Opolski

W budowaniu dobrobytu społeczności lokalnej bardzo ważne miejsce zajmują przedsiębiorcy. Są to małe i mikroprzedsiębiorstwa oraz samozatrudnieni. Nie zbudujemy przedsiębiorczości, jeśli sami nie będziemy budowali rynku lokalnego, na którym my, jako konsumenci i zamawiający kupujemy. Budowanie rynku jest warunkiem koniecznym, aby mógł nastąpić wzrost gospodarczy. Lokalny rynek można zaprojektować jako przepływ pieniądza pomiędzy przedsiębiorcami/rolnikami, mieszkańcami, urzędem gminy, supermarketem, lokalnymi sklepami oraz bankiem lokalnym. Jest to również źródło finansowania, w którym krąży lokalny pieniądz.

Jeśli krążący pieniądz powoduje eksport (za granicę gminy bądź województwa) zasila on rynek lokalny. Problem pojawia się, jeśli z tego rynku lokalnego są duże wypływy np. do dużego marketu lub banku komercyjnego, kiedy lokalny pieniądz nie zasila lokalnego rynku. Budujemy lokalny obieg finansowy, wzbogacając obieg nie tylko o banki lokalne ale również fundusze pożyczkowe, poręczeniowe oraz venture capital, które na całym świecie budują przedsiębiorstwa.

Obecny model finansowy rynku lokalnego charakteryzuje się dużymi wypływami, słabym strumieniem pieniądza, jednocześnie przy bogatych aktywach w postaci oszczędności, które nie pracują na rynku lokalnym. Pożądanym modelem – małe wypływy pieniądza z rynku lokalnego, duży obieg gospodarczy na wewnętrznym rynku, aktywowanie lokalnych oszczędności i kapitału na lokalne inwestycje.

Tomasz Mironczuk, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową

Podsumowanie

1. Środowisko społeczno-ekonomiczne i uwarunkowania przestrzenne obszarów wiejskich są odmienne od tych, które dominują na obszarach zurbanizowanych. Jest to środowisko, pod wieloma względami, znacznie trudniejsze niż w miastach, zwłaszcza średnich i dużych. Ma to wpływ na charakter przedsiębiorczości wiejskiej, formy tej przedsiębiorczości, wielkość przedsiębiorstw, ramy instytucjonalne i sposoby wspierania przedsiębiorczości poprzez instrumenty polityki publicznej.
2. Głównym celem działań powinno być wspieranie procesu dywersyfikacji ekonomicznej na obszarach wiejskich, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy, przede wszystkim poprzez zakładanie mikro- i małych przedsiębiorstw. W wielu przypadkach takie **pozarolnicze miejsca pracy są także czynnikiem podtrzymującym działalność rolniczą na danym terenie.**
3. Wspieranie tworzenia tego typu przedsiębiorstw musi iść w parze z wspieraniem ich **żywności**, a więc trwałości i rozwoju. Zasadą *sustainable development* jest „**samopodtrzymywanie się**” rozwoju; powinno to obejmować także wspieranie samopodtrzymywania się przedsiębiorczości. Zasady zrównoważonego i trwałego rozwoju, tak mocno eksponowane w strategiach rozwoju Unii Europejskiej, opierają się na harmonijnym połączeniu trzech równowag: ekonomicznej, społecznej i środowiskowej. Działalność biznesowa na obszarach wiejskich może dobrze służyć realizacji tej strategii. Część tego obszaru działań mieści się w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR) UE, zwłaszcza drugiego filaru tej polityki. Musi być ona jednakże uzupełniona działaniami uruchamianymi i finansowanymi z innych programów i rodzajów polityki.
4. Rosnąca część środków w ramach WPR (II filar: *Rural development*) powinna być przeznaczana na cele „nierolnicze”: odchodzenie od rolnictwa w małych gospodarstwach i przesuwanie ich zasobów rolniczych do większych gospodarstw, tworzenie alternatywnych miejsc pracy (nierolniczych), **wspieranie innowacyjnej i efektywnej wielozawodowości (pluriactivity) łączącej działalność rolniczą i nierolniczą.**
5. Przedsiębiorczość wiejska i wzmacnianie żywotności ekonomicznej obszarów wiejskich powinny być przedmiotem uwagi i oddziaływania różnych polityk krajowych i wspólnotowych. Koordynacja i dążenie do osiągnięcia **synergii** tych polityk jest sprawą kluczową. Z przeprowadzonych przez nas badań, dających mocne podstawy do sporządzenia diagnozy problemów, potrzeb i sytuacji przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, następnie z konsultacji i dyskusji na konferencjach makroregionalnych, opinii ekspertów i instytucji

publicznych (w tym ministerstw) **wynika konieczność wypracowania wieloletniej strategii wspierania i rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich**. Byłby to bardzo ważny składnik strategii rozwoju kraju.

6. **Nowoczesna przedsiębiorczość jest oparta na wiedzy**, w tym na wiedzy naukowej. Nawet bardzo małe firmy mogą być producentami zaawansowanych technicznie wyrobów i współpracować z dużymi korporacjami. Takie sieci bardzo efektywnej współpracy rozwinęły się np. w krajach azjatyckich, zwłaszcza w tzw. azjatyckich tygrysach: Korei Południowej, Tajwanie, Singapurze i Hongkongu. Występują one także w krajach europejskich, np. w Niemczech, Austrii czy Szwajcarii. Globalizacja polega między innymi na „kurczeniu się” czasu i przestrzeni. Dzięki nowoczesnym środkom telekomunikacyjnym i informatycznym, dostęp do informacji staje się stosunkowo łatwy, a szybkość przesyłania danych i informacji lawinowo wręcz wzrasta. Stają się one coraz powszechniej dostępne, nawet w niewielkich, bardzo odległych miejscowościach. Z drugiej strony, **partnerzy współpracy gospodarczej** nie muszą znajdować się w bliskim sąsiedztwie, ale mogą być rozproszeni w różnych miejscach globu. Częścią zjawiska przedsiębiorczości jest chęć i umiejętność wyszukiwania takich partnerów, zarówno w skali lokalnej, regionalnej, krajowej, jak i globalnej.
7. W ubiegłych miesiącach polscy rolnicy i firmy rolno-spożywcze stanęły przed koniecznością znalezienia **nowych rynków zbytu** na swoje produkty, ze względu na ograniczenie dostępu do rynku rosyjskiego. Część z nich okazała się skuteczna w tych poszukiwaniach, znajdując nowe rynki w Chinach, Indiach, krajach arabskich i afrykańskich. Działania te byłyby jeszcze skuteczniejsze gdyby polscy rolnicy i producenci żywności połączyli swoje wysiłki, działając kolektywnie, co zwiększyłoby ich skuteczność, siłę oddziaływania, a także obniżyłoby tzw. **koszty transakcyjne**¹. W nowoczesnej gospodarce koszty transakcyjne są rosnącą częścią ogólnych kosztów działalności gospodarczej. Ich ograniczaniu sprzyja ukształtowanie instytucjonalnych form współpracy partnerów gospodarczych, np. w formie spółdzielni, grup producenckich, klastrow, stowarzyszeń gospodarczych itp.
8. W Polsce ważną barierą rozwoju przedsiębiorczości jest **niechęć do współdziałania**, oddolnego tworzenia instytucji ułatwiających przedsiębiorczość, brak zaufania i ogólnie słabość tzw. **kapitału społecznego**. Ten kapitał jest szczególnie ważny w środowisku wiejskim, gdzie brakuje tak bogatej sieci instytucji formalnych, jaka występuje na obszarach zurbanizowanych. Tam gdzie producenci (w tym rolnicy) działają w niewielkiej skali, są rozdrobnieni i rozproszeni, znaczenie form współdziałania i współpracy wyraźnie wzrasta. Ze zrozumienia tego znaczenia narodziła się kiedyś **spółdzielczość wiejska i rolnicza**. Powyższa prawidłowość nie przestała działać, ale po nienajlepszych doświadczeniach z wykorzystaniem form spółdzielczych w socjalizmie, występują w naszym kraju wyraźne trudności z upowszechnieniem „zdrowej” i efektywnej spółdzielczości.

1. W ekonomii, koszty transakcyjne definiuje się jako tę część kosztów działalności gospodarczej, która albo poprzedza realizację kontraktu, albo występuje po zrealizowaniu kontraktu. Poszukiwanie partnerów gospodarczych czy rynków zbytu to część kosztów transakcyjnych *ex ante*, a np. egzekwowanie niezrealizowanych płatności za dokonane dostawy, to koszty transakcyjne *ex post*.

9. Z konsultacji społecznych wynika, że **najpilniejszych zmian wymaga otoczenie regulacyjne**; w zakresie regulacji niezbędne są reformy ułatwiające przedsiębiorcom codzienną działalność. Zmiany powinny prowadzić do ułatwienia interpretacji i stosowania przepisów oraz zwiększenia zaufania przedsiębiorcy do instytucji państwowych. **Należy dążyć przede wszystkim do stabilizacji przepisów poprzez redukcję niepotrzebnych unormowań, ich uproszczenie i ograniczenie swobody interpretacyjnej.**

Dążenia do stabilizacji otoczenia regulacyjnego dla przedsiębiorstw powinno więc być celem, pomimo sceptycznego podejścia w tym obszarze Ministerstwa Gospodarki i Ministerstwa Finansów.

10. W zakresie współpracy i podnoszenia konkurencyjności, **promowane powinny być wszelkiego rodzaju inicjatywy mające na celu wspieranie innowacyjnych działań na rzecz gospodarki opartej na wiedzy i edukujące przedsiębiorców o korzyściach, wynikających z postawy konkurencyjnej.** Powinno się też stwarzać zachęty organizacyjno-regulacyjne skłaniające mikroprzedsiębiorców do współpracy poziomej. Uczestnicy konsultacji zgodnie wskazywali również na potrzebę promocji różnych form współpracy gospodarczej i procesu zrzeszania się przedsiębiorstw, które zwiększają szanse na rozwój firm, a także na transfer wiedzy i innowacji do mikroprzedsiębiorstw oraz MŚP.
11. Uczestnicy spotkań byli zgodni, że poszukiwanie i wykorzystanie lokalnych przewag jest istotnym sposobem na wspieranie przedsiębiorczości, tym bardziej, że wpisują się one w rozwój lokalnych systemów żywności.
12. Wśród najbardziej istotnych, a tym samym najpilniejszych do realizacji obszarów wsparcia przedsiębiorczości zaliczyć można **również poprawę koordynacji systemu instytucji wspierających przedsiębiorczość wiejską, dążenie do uproszczenia dostępu do informacji o podmiotach na rynku oraz ich oferty.**
13. Podczas wszystkich dyskusji nad wsparciem przedsiębiorczości wiejskiej podkreślano **fundamentalne znaczenie systemu edukacji poprzedsiębiorczej**, potrzebę weryfikacji programów nauczania pod tym kątem, szkolenie nauczycieli, nacisk na praktyki zawodowe dla uczniów, wykorzystanie praktyków życia gospodarczego w nauczaniu w szkole i na uczelniach wyższych. Znaczenie edukacji i transferu wiedzy podnoszono do rangi kolejnego celu strategicznego omawianej *Koncepcji*. Dlatego *Koncepcja* powinna w większym stopniu uwzględniać czynnik związany z jakością kapitału ludzkiego, w tym przede wszystkim zagadnienie edukacji. Poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych są warunkiem koniecznym w kreowaniu postaw przedsiębiorczych i w osiągnięciu sukcesu w biznesie.

Konferencje makroregionalne były także okazją do przedstawienia założeń Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014-2020 dla poszczególnych województw, ze szczególnym uwzględnieniem działań komplementarnych do celów zawartych w *Koncepcji*. W niemal wszystkich wystąpieniach podkreślano, że **strategiczne cele Koncepcji, pomimo że powstawały**

niezależnie od strategicznych programów regionalnych, nawiązują ściśle do założeń strategii rozwoju oraz RPO poszczególnych województw. Zaproponowany zestaw czterech celów strategicznych został oceniony pozytywnie, chociaż wiele elementów opracowania, zwłaszcza w sferze identyfikacji barier rozwoju przedsiębiorczości, od lat funkcjonuje w literaturze naukowej i w świadomości środowisk kształtujących politykę państwa na poziomie centralnym i regionalnym.

Wskazywano na dobre praktyki ukierunkowania priorytetów programów regionalnych, na tworzenie pozytywnych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw, chociażby poprzez zwiększone nakłady na działalność badawczo-rozwojową (woj. lubuskie), przystosowanie podmiotów gospodarczych do samodzielnego funkcjonowania w warunkach braku wsparcia publicznego oraz aktywizację gospodarczą terenów o niższym potencjale rozwojowym poprzez wyznaczenie tzw. specjalnych stref włączenia (woj. zachodniopomorskie); tworzenie usług inkubacyjnych dla nowopowstających przedsiębiorstw oraz wsparcie umiędzynarodowienia działalności firm (woj. wielkopolskie).

Szczególną rolę we wdrażaniu założeń przyjętych w *Koncepcji* będzie miało Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Przewiduje się, że Ministerstwo będzie nadzorowało realizację wszystkich celów operacyjnych i odgrywało istotną rolę w większości zakładanych działań związanych z rozwojem obszarów wiejskich, a jest to ponad 90% terytorium kraju. Wśród innych instytucji rządowych bardzo istotne znaczenie odegrają przede wszystkim Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Gospodarki i Ministerstwo Infrastruktury.

Przedsiębiorstwa na wsi mają swoją specyfikę – są na ogół mikroprzedsiębiorstwami o charakterze rodzinnym i lokalnym zasięgu działania, wykazują silne związki z sektorem żywnościowym i cechują się niskim stopniem zainwestowania technicznego. Czynniki te ograniczają ich możliwości konkurencyjne. W związku z tym należy wobec nich stosować szczególną politykę rozwojową, w tym ułatwienia regulacyjne, uproszczone działania kontrolne i poprawę dostępności do usług finansowych i otoczenia biznesu. Oczekuje się na stworzenie rozwiązań celowych dedykowanych dla mikroprzedsiębiorców z terenów wiejskich. Powinien być to system przyjazny dla przedsiębiorców; jasny, stabilny i możliwie łatwy do wdrożenia. Wielkie znaczenie w adaptacji i wspieraniu wiejskich przedsiębiorstw do tego systemu powinny odegrać instytucje doradztwa wiejskiego, wywodzące się z tradycyjnego doradztwa rolniczego, mającego w Polsce długie, chlubne tradycje. Instytucje te, teraz o charakterze wielofunkcyjnym, zasługują na wydatne wzmocnienie organizacyjne i finansowe. Postulat ten pojawiał się wielokrotnie w konferencjach makroregionalnych. Akumulacja wiedzy i potencjał intelektualny, a także prestiż w środowisku wiejskim, zgromadzony w ośrodkach doradztwa (dotychczas nazywanych rolniczym) może stać się ważnym ogniwem i wsparciem dla sztandarowego hasła „Europa 2020”, jakim jest inteligentny rozwój i konkurencyjność.

ZESPÓŁ WYKONAWCÓW PROJEKTU

Monika Szymańska, Katarzyna Sabarańska, Paulina Dymińska, Ewa Stygienko

Fundacja na rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa

Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa

ul. Gombrowicza 19, 01-682 Warszawa

e-mail: fdpa@fdpa.org.pl

www.fdpa.org.pl

www.fdpa-funduszpozyczkowy.org.pl/

telefon (22) 864 03 90, (22) 834 20 02

faks (22) 864 03 61

Zespół ekspertów:

prof. dr hab. Jerzy Bański, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.

dr inż. Paweł Chmieliński, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

dr Konrad Czapiewski, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.

dr hab. Wojciech Knieć, Instytut Socjologii – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

mgr Marcin Mazur, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.

prof. dr hab. Jerzy Wilkin, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

Konferencje makroregionalne zostały przygotowane z udziałem:

Agencji Rozwoju Lokalnego sp. z o.o. w Lublinie.

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Poznaniu.

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie.

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu.

Kujawsko-Pomorskiego Funduszu Pożyczkowego sp. z o.o. w Toruniu.

Urzędu Wojewódzkiego w Opolu i Urzędu Marszałkowskiego we Wrocławiu.

Konferencja ogólnopolska została zorganizowana we współpracy Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Kancelarii Prezydenta RP.

